

Szeptember

Szent Mihály hava

Valahányat ugrik
mókus az erdőben,
valahányat dalol
madár a mezőben,
valahányat csörren
csörgő patak vize,
kedves Máriánkat
annyi áldás érje.

Szent Mihály hava

Szent Mihály főangyal a „nagy fejedelem” a „Mennyei Seregek” vezére, a zsidó nemzet őrangyala volt.

Ősszel hal meg a természet – Mihály már a tél sötétülő kapujában áll, hogy kezében az ítélet pallosával és az igazság mérlegével fogadja a holtak lelkeit.

A temetők, temetőképolnák, csontkamrák védnökének tekintették, innen a halottszállító eszközök „Szent Mihály lova” elnevezése.

A Göncöl egyik régies neve „Szent Mihály szekere”. A Tejútnak, a „lelkek útjának” egyik Európa szerte ismert régi elnevezése „Szent Mihály útja”.

Mihály-nap fordulópont a parasztkalendáriumban is. A juhokat akkor hajtották be a legelőkről. Ez volt a pásztorolás befejezésének, a juhok átvételének, a pásztorbér kifizetésének a napja. Ekkor voltak a Szent Mihályi vásárok.

Időjárásban erre az időszakra esik a „Vénasszonyok – vagy régiesebben : Szent Mihály nyara” néven ismert bágyadt fényű, kellemes őszelő.

Az őszi munkák utáni megpihenés a kifsarsang, a lagziba járás időszaka, legkésőbb Katalin napig.

szólás, mondás, találós kérdés

Sok fecske, ősz jele.

(az ősz beálltát a fecskék gyülekezése is jelzi)

Megérik, mint őszre a kökény.

(öregségére jön meg az esze)

Úgy feszít, mint egy szem krumpli két zsákban.

(gőgösen jár-ke, noha nincs rá semmi oka)

Bús, mint szüret után a szőlő.

(szomorú, lehangolt)

Törd meg a diót, ha a belét akarod megenni.

(a kitűzött célért a nehézségeket is vállalni kell)

Tele van méreggel, mint alma féreggel.

(mindig mérges)

Gyümölcs vagyok, édes vagyok,

ha megértem piros vagyok.

Télen elrejt jól a kamra,

mi is volnék, ha nem ALMA.

Vászon a hasa,

bársony a nyaka,

muzsika a szája,

villa a farka.

(fecske)

Finom legény vagyok :
tű fokán átbúvok.

De ha aztán megharagszom,
tenger vizét megszalasztom,
fát többől kicsavarok.

Ugyan bizony ki vagyok?

(szél)

Nem vetik, nem kapálják,
mégis terem.

(gyom)

Kiskoromban nyersen esznek,
ízét adom a levesnek.

Barátom a petrezselyem,
egy csomóba kötik velem.

(sárgarépa)

Az **ősz** jelegzetessége az **ökörnyál** – pókfonál, amelyen kis pókok repülnek. Ez a repülés azt szolgálja, hogy a faj minél nagyobb területen tud elterjedni.

A **vénasszonyok nyara** még kint tartja :

- a sáskát, tücsköt, lepkét, szúnyogot, legyet, darazsat.
- a halak és békák is nyári életüket élik.
- a gyíkok, a siklók már csak a napsütéses időben jelennek meg, téli pihenőhelyük már kész.
- megszűnik a mézelés, pihenőre térnek a méhek.

Szeptember 8-a a **fecskehajtó kisasszony** napja. E naptól Kezdve indulnak útnak a fecskék, és más vándormadarak. Megjelennek a tőlünk északabbra élő madarak. A vadludak szigorú, zárt rendben, ék alakban repülnek. Elöl tapasztaltabb, erős madár repül, a gyengébbek kikerülik a hatalmas légörvényeket.

Vándormadarak : gólya, daru, füstifecske, sárgarigó, kerti rozsdafarkú...

Itt az ideje a befőzésnek! Szeptemberben érik az őszibarack, szilva, alma, körte, mogyoró, szelídgesztenye. Erdőn, mezőn beérik a szeder, kökény, galagonya, som.

Zelk Zoltán : Gólya, gólya

Gólya, gólya, hosszúláb,
hol kezdődik a világ?

- A tó szélén ring a nád,
ott kezdődik a világ.

Gólya, gólya, hosszúláb,
hol ér véget a világ?

- Ha az a tó enni ád,
egy tóból áll a világ.

Weöres Sándor : Az aranyszőrű bárány

Aranyharmat a fű szárán,
én vagyok az aranybárány.
Az én gazdám síppal hí,
édes furulyával hí,
táncolok, táncolok, táncolok neki.

Az én gazdám Juhász Palkó,
el nem húzna tőle hat ló.
Az én gazdám síppal hí,
édes furulyával hí,
táncolok, táncolok, táncolok neki.

Kányádi Sándor : Somvirággal. Kakukkfűvel

Somvirág, somvirág,
aranyárga a világ.

Kakukkfű, kakukkszó,
kirándulni volna jó :

fűzfasípot faragni,
fűzfalóval lovazni,

árkon-bokron átal,
háton hátizsákkal,

menni, mendegélni,
este hazatérni :

fűzfalovon kocogva,
fűzfasípon tutogva,

somvirággal, kakukkfűvel,
kakukszóval, tele szívvel.

Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack népmese

Volt egyszer egy király, s annak három szép leánya. Ez a király egyszer, amikor vásárra ment, kérdezte a leányaitól :

- Na, leányok, mit hoztak nektek a vásárról?

Azt mondta a legidősebb :

- Hozz nekem, édesapám, aranyruhát.

Azt mondta a középső :

- Nekem pedig ezüstruhát.

- Hát neked mit hoztak? – kérdezte a legkisebbiket.

- Nekem, édesapám – mondá a legkisebb királykisasszony -, szőlő szőlőt, mosolygó almát s csengő barackot.

- Hm - csóválta a fejét a király -, még ezt sem hallottam, de ha van ilyen a világon, majd hozok én neked, leányom.

Elment a király a vásárra, s vett is mindjárt aranyruhát a legidősebb lányának, ezüstöt a középsőnek, de szőlő szőlőt, mosolygó almát és csengő barackot nem talált, pedig végigjárt minden boltot.

Búsult a király, hogy éppen a legkedvesebb leányának nem teljesítheti kívánságát. „No”- gondolta magában -, csak érjek haza, kihírdetem az országban, hogy akinek van szőlő szőlője, mosolygó almája, csengő barackja, csak hozza az udvaromba, annyi aranyat adok érte, hogy holtig úr lesz abból.”

Ahogy ezt éppen így kigondolná, nagyot zökken a hintaja, s úgy megragad a sárban (mert nagy sár volt ám!), hogy a paripák meg sem tudtak mozdulni. Eleget rittyegtette, pattogtatta az ostort a kocsis, a paripák úgy állottak egy helyben, mintha oda-cövekeltek volna.

Mérgelődött a király, de nagyon. De hogy is ne mérgelődött volna, amikor a paripái máskor kis híja volt, hogy lerúgták a csillagokat az égből, s most ezt a könnyű kis hintót sem tudták

megmozdítani.

Nosza, emberekért küldött a faluba, s szaladt is a falu népe lovastól, ökröstül, kutyástól, macskástul annak hírére, hogy elakadt a király hintaja. De bizony hiába csődült össze a falu, meg sem tudták mozdítani a hintót.

Egyszerre csak, amint ott kínlódnának, odasompolyodik egy disznó, s mondja a királynak :

- Rőf-rőf-rőf, felséges királyom, add nekem a legkisebb leányodat, s egyszeriben kiszabadítalak lovastul, hintóstul, minde-
nestül.

Szeme-szája elállt a királynak a nagy álmélkodástól : hát ez aztán mi az isten csodája? De mit gondolt, mit nem, azt mondta a disznónak :

- Jól van, hadd lám, mit tudsz? Itt a kezem, nem disznóláb, ha kiszabadítasz, neked adom a legkisebb lányomat.

A disznónak sem kellett több, az orrát bedugta a kerékfentők közé, egyet lódított a keréken, s azzal hopp! Csak úgy kirepült a kocsia a sárból. Nekiiramodtak a paripák, s egy pillantásra haza-
repítették a királyt.

Ahogy hazaért, elészedte az aranyruhát, ezüstruhát, s átadta a két idősebb leányának. A legkisebbik leánynak azt mondta nagy búsán :

- Látod, látod, leányom, miért nem kívántál te is ruhát, mert szóló szőlőt, mosolygó almát s csengő barackot nem találtam az egész vásárban.

De még jó kereken ki sem mondhatná ezt, hallja, hogy jön a disznó nagy rőfögéssel. Kinéz az ablakon ijedten, s hát látja, hogy az csakugyan az a disznó, amelyiknek a legkisebb leányát ígérte. S a beste állatja még taligát is hozott magával, bizonyosan abban akarja elvinni a legkisebb leányát. Az ám, fel is rőfögött az ablakba mindjárt :

- Rőf-rőf-rőf, felséges királyom, eljöttem a leányodért. Rőf-rőf-rőf, küld le, hadd viszem a taligámon.

„Megállj – gondolta magában a király -, majd küldök én neked leányt!”

Nagy hirtelen felöltöztettek egy parasztleányt szép aranyos ruhába, s leküldték a disznónak. De hiszen nem volt ez olyan feje lágyára esett disznó! Felröfögött a királynak :

- Röf-röf-röf, felséges királyom, ez nem a te lányod!

Hej, még csak most bánta meg igazán a király, hogy olyan nagy bolondot csinált, s még kezet is adott egy koszos disznónak.

Hát még a kicsi királykisasszony. Úgy sírt, úgy jajgatott, hogy zengett belé a palota, s azt mondta, inkább szörnyű halált hal, semhogy disznónak legyen a felesége.

De hiába sírt, hiába jajgatott, a földhöz is hiába vágta magát, a király azt mondta keserves könnyhullatás közben :

- Már hiába, édes lányom, neki ígéretek, menned kell.

Hanem közben megint gondolt egyet a király : felöltöztette a leányát rongyos, piszkos ruhába, s úgy küldötte le, hátha így majd nem tetszik a disznónak. No, hiszen ezt igen rosszul gondolta! A disznó mikor meglátta a királykisasszonyt, majd kiugrott a bőréből nagy örömeiben. Felkapta a leányt, szépen a taligára ültette, s vitte nagy röfögéssel :

- Röf-röf-röf, ne sírj, királykisasszony, jó dolgod lesz nálam.

Sírt a királykisasszony keservesen, de a disznó csak röfögött :

- Röf-röf-röf, ne ríj, királykisasszony, mindjárt otthon leszünk.

De még csak akkor vette elé a sírás igazán a királykisasszonyt, mikor a disznó megállott egy ól előtt, abba bevezette, ott a piszkos szalmára leültette.

- Röf-röf-röf, ez az én házam, királykisasszony.

A királykisasszony csak sírt, s addig sírt, míg az álom el nem nyomta. „Röf-röf-röf – mondta magában a disznó -, csak aludjál, királykisasszony. Holnap a bánatod öröme változik.”

Aludt , aludt a királykisasszony, s másnap délig fel sem ébredett. Déli harangszóra kinyitja a szemét, s hát – láss csodát -

majd megvakul a szertelen ragyogástúl! Disznóólban feküdt le, s ihol, palotában ébredett föl. Szalmára feküdt, s ihol, most selyem derékaljon fekszik. S ahogy kinyitotta a szemét, egy se-reg leány szaladott az ágyához, s kérdezték nagy alázattal :

- Mit parancsolsz, felséges királykisasszony?

Egyszeriben hoztak neki szebbnél-szebb ruhákat, csak úgy csil-logtak ezüsttől, aranytól, gyémánttól, s felöltöztették módisan. Aztán bevezették a szomszéd szobába. Hát ott ül terített asz-talnál egy dali szép ifjú. Szalad elébe, a kezét megfogja, az asztalhoz vezeti, s mondá neki dali szép fiú :

- Ül le ide bátran, szép királykisasszony. Tied itten minden, amit a szemed lát. Tied vagyok én is, ha meg nem vetsz en-gem.

- Hát te kivagy, s mi vagy? – kérdezte a leány.

Mondá az ifjú :

- Majd elmondom neked, szép királykisasszony. Jere most a kertbe.

Szépen a karjára vette a királykisasszonyt, s lementek a kertbe. S hát amint lementek, elejébe hajlik egy kis szőlőtőke, s szólnak a fűrtjei :

- Szakíts le, szakíts le, szép királykisasszony!

- Ez a szőlő szőlő – mondá az ifjú.

Mennek tovább, s hát egy almafáról olyan szépen mosolyognak le reá a pici piros almák.

- Látod, itt van a mosolygó alma – mondá az ifjú.

Továbbmentek, s csak megcsendül egyszerre az egész kert!

Néz a királykisasszony erre-arra, s kérdi :

- Mi cseng olyan szépen?

- Nézd, ott az a barackfa. Csengő barack terem rajta - mondá Az ifjú.

Hej, édes Istenem, örült a királykisasszony, azt sem tudta sírjon-e, vagy nevéssen-e nagy örömeiben.

- Látod – mondá az ifjú -, van az én kertemben szőlő szőlő, mosolygó alma, csengő barack, amit te kívántál. Itt maradsz-e

mostan, léssz-e feleségem?

Nem kérde té másodsor a királykisasszony, nyakába borult a a szép ifjúnak, s mondta :

- Itt maradok biz én, ásó, kapa s nagyharang válasszon el tőled!

Az ifjú aztán elbeszélte neki, hogy ő királyfi volt, de egy gonosz tündér disznónak varázsolta, s azzal átkozta meg, hogy mind addig az maradjon, míg nem akad egy leány, aki szőló szőlőt, mosolygó almát s csengő barackot nem kíván.

Még aznap hírül adták a királykisasszony apjának, hogy csak jöjjön egész udvarával a lakodalomra. De bezzeg csaptak is hat országra szőló lakodalmat.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

a rovás

Szeptemberben hajtják haza a pásztorok a legelőről az állatokat és adnak számot az egész évi munkájukról. Ha a gazdák elégedettek a pásztorok munkájával, akkor a következő évre is megfogadják.

Régen a számlálás alapja a **rovás** volt.

A rovás az írni-olvasni nem tudó parasztnak ősi számadó, nyilvántartó és ellenőrző eszköze volt. Egy fadarabra, szögletes pálca lapjára késsel vésett vonal alakú jel, mely legegyszerűbb esetben egy állatszámot jelentett.

A rovás balról jobbra haladt.

A rováspálcának feje is volt, erre jegyezték fel a gazda tulajdonnevét.

A rovásfa egyik része a pásztornál, a másik a gazdánál maradt, így egyikőjüknek sem volt lehetősége, hogy a számsort utólag módosítsa.

1000 100 50 10 5 4 3 2 1

gulyás a marhákra

csikós a lovakra

juhász a juhokra

kondás a disznókra vigyáz.

szeptember 29 - Mihály nap - vásár nap

Régen, aki vásárolni, vagy eladni szeretett volna, elment a vásárba. A nagy városokban tartották a vásárokat. A távolabbi helyekről akkor még lovaskocsival, vagy ökrös szekérrel mentek a vásárba.

A vásártér zsváját már messziről lehetett hallani. Az óriási sokadalomban mindenki tudta mit, hol keressen, mert az árusok ugyanazon a helyen, ugyanabban a sátorban kínálták portékájukat.

Ma már sok mindent üzemekben, gyárakban állítanak elő, amit régen kis műhelyekben a mesteremberek készítettek. Az elkészült portékát a mesterek a vásárba vitték eladni.

Így árulták a vargák a bocskort,
 a csizmadiák a csizmát,
 a kádárok a hordót,
 a szíjjártók a lószerszámot,
 a fazekasok a cserépedényt,
 a szűrszabók a cifra szűrőket ...

De árultak ott gombot, kötelet, madzagot. Sok árus mondókéval csalogatta a vevőket :

„ Asszonyok, asszonyok,
 gatyamadzagot, pöndölmadzagot,
 vékonymadzag, vastag madzag,
 széles madzag, keskeny madzag,
 fehér madzag, sárga madzag,
 nem dícsérem, jól megmérem,
 tessék kérni!”

Sokan vették a „vásárfiát”. A **vásárfia** az az ajándék volt, amit a vásárból vittek haza.

Régen is volt, most is árulnak mézeskalácsosok : mézes babát, mézes huszárt, mézes szívet.

A mézes szívet szívesen vitték a fiúk a lányoknak.
 Árulták a vásárban a sokféle kosarat, amit vesszőből, gyékényből készítettek a kosárfonók.

Az emberek nemcsak azért mentek a vásárba, hogy megvegyék amire szükségük van. Ez szórakozás, ismerkedés és hírszerzés is volt.

Ki ez, mi ez?

izék	: kukoricaszár
dekád	: főleg időszámításban használatos, ahol általában tíz napot jelent
mángorló	: a vasaló elődje, a mosott ruha simításához használt falap
kolomp	: a legelő juh, szarvasmarha, stb. nyakába akasztott, nagyobb csengőhöz hasonló, acéllemezből való tompa hangú eszköz
pásztor	: háziállatokat őrző, legeltető személy
számadó	: a főpásztor, aki a nyájért felel
bolytár	: a számadó kisegítője a legeltetésben
gulya	: a falvaktól és a városoktól messze eső pusztai és hegyi legelőkön tavasztól-őszig szabadon tartott és éjjel is kint háló bika, tinó, vagy tehéncsapat

Október

Mindszent hava

Dénes napján itt állok,
sok szerencsét kívánok!
Boldogságot, örömet,
hosszú áldott életet!

Mindszent hava

Októberben megindul a lombhullás, a költöző madarak közül
A hónap végére az utolsók is elrepülnek. A békák, a teknősök,
a gyíkok a föld alá, vagy az iszapba húzódnak.

Megérik a csipkebogyó a vadkörte és a gesztenye.

Az őszi munkák tovább folynak, a vetés a végéhez közeledik,
megkezdődik, vagy folytatódik a szüret, törik a kukoricát, ássák
a répát.

Októberben ültetik a gyümölcsfákat.

szólás, mondás, találós kérdés

Későn érő alma tovább tart.

(alapos, gondos munka lehet csak tartós, eredményes, értékes)

Egy férges diót sem adnék érte.

(semmit sem ér)

Bakot lő.

(elront valamit)

Azt se mondta befellegzett.

(nem köszönt)

Ha nem csordul, cseppen.

(valami kevés neki is jut)

Fölmegy már neki az anyja papucsá.

(megnőtt)

Terjed a becsület, mint a disznóbőr a tűzön.

(ha valakinek a rossz cselekedete kitudódik)

Lassan is soká tart.

(sürgetésre felelik tréfásan)

Se oldala, se feneke,
mégis megáll a víz benne.

(felhő)

Zöld burokban születtem,
mikor aztán nagy lettem,
a zöld burok kifeslett,
és az úrfi kiesett.

(dió)

Szereted, vagy nem szereted,
ha szereted – megkönnyezed.

(hagyma)

Gyepen mentem, gyepen jöttem,
aranygyűrűm elvesztettem.
Hold meglátta, Napnak adta,
Csillag az ujjába dugta.

(harmat)

természetben

Megjelennek a **gombák** – a nagy őzlábgomba, a vargányák az erdőben, a csiperkék az erdőszélen találhatóak. Legkönnyebben a szegfűgomba fedezhető fel.

Október 21, Orsolya, a káposzta és más kerti vetemények betakarításának a napja. A savanyú káposztának sok a C-vitamin tartalma.

A konyhakertben felszedjük még a répát, petrezselymet, zellert, paszternákot és tormát.

A **növények** készülnek a téli pihenőre. A levelek azért vesztik el zöld színüket, mert egyre kevesebb napfényhez és vízhez jutnak. A levelek elszíneződése a levelet szélétől befelé, vagy az erezettől kifelé halad. Először az alsó, idősebb levelek sárgulnak meg, és csak azután a fiatal feljebb lévőek.

Készülődnek a téli álmra az **állatok**. A legaluszékonyabbak a rágcsálók és az emlősök.

A hörcsög és az ürge befejezte gyűjtőmunkáját. Az éléstárikaik bejáratát gondosan eltömik, hogy más állatok meg ne dézsmálják.

Az egyik legtovább alvók közé tartozik a pele. Főleg a tölgy és bükkfaerdőket kedveli, de néha a kertekben is látható. Jó vastag hájat növeszt, de azért készletet is gyűjt. Mély faodúba, föld alatti lyukakba, sziklahasadékokba puha mohából rak fészket. Több pele alszik egy fészekben. Az állatok között ő alszik a legmélyebben, kb. 7 hónapig. Ráillik a **hétalvó** név.

A mókus csak rövid ideig alszik téli álmat, így októberben még javában gyűjtögeti az ágakon maradt gyümölcsöket. Kedvence a dió, mogyoró, de a makkot is elraktározza odújában.

A napsugár gyengülésével ellustulnak, eltűnnek a bogarak is. A fák kérge alá, kövek alá, föld alatti üregekbe bújnak.

Radnóti Miklós : Október

Hívős arany szél lobog
leülnek a vándorok.
Kamra mélyén egér rág,
aranylik fenn a faág.
Minden aranysárga itt,
Csapzott sárga zászlait
eldobni még nem meri,
hát lengeti a tenegeri.

Weöres Sándor : Arany ágon ül a sármány

Arany ágon ül a sármány,
kicsi dalt fúj fuvoláján,
arany égen ül a bárány,
belezendít citeráján.

Piros alma szívem ágán
kivirító koronáján,
aki kéri, neki szánám,
akinek kell, sose bánám.

Kányádi Sándor : Valami készül

Elszállt a fecske,
üres a fészke,
de mintha most is
itt ficserészne,
úgy kél a nap, és
úgy jön az este,
mintha még nálunk
volna a fecske.
Még egyenlőre
minden a régi,
bár a szúnyog már
bőrét nem félti,
és a szellő is
be-beáll szélnek,
fákon a lombok
remegnek, félnek.
Valami titkon,
valami készül :
itt-ott a dombon
már egy-egy csősz ül :

Nézd csak a tájat,
de szépen őszül.

A sárig kicsi kígyó népmese

Hol volt, hol nem volt, még hetedhét országon is túl volt, volt egyszer egy szegény ember, s annak felesége. Éltek, ahogy éltek, nem panaszkodtak a szegénység mián, csak azon keseregtek, hogy nincs gyermekük.

Imádkoztak este, reggel, lefektükben, felkeltükben : „Uram, Istenem, csak akkora gyermeket adj, mint egy ütés tapló.” De az Úristen nem hallgatá meg az imádságukat.

No, telik, múlik az idő. Megébred egy reggel az asszony, s azt mondja az urának :

- Hallá-é! Milyen bolond álmod láttam én az éjen.

- Mit, ugyan bizony?

- Hát a házukba jött egy ősz hajú, hétsinges szakállú öregember s azt mondja : „Tudom én mi a bajotok, neked, s az uradnak. Ha gyermekre van szükségetek, menjetek ki ma reggel a kapu elejibe, ott álljatok meg, s akármiféle lelkes vagy lelketlen állat jó arrafelé, fogjátok meg, vigyétek bé, az lesz a ti gyermeketek.”

- No, hallod-e asszony, ez elég bolond álom, de próbáljuk meg.

Mindjárt felöltöznek, kimennek a kapu elejibe, s álldigálnak egy jó darabig. Hát egyszer csak arra fut egy sárig kicsi kígyó. Hé ördög adta, varas gyékje! Neki a sárig kicsi kígyónak, megfogják, az asszony a kebelibe dugja, beviszi a házba, s ott jól tartják tejbe mártott kenyérral.

Telnek-múlnak a napok, egyszer csak megszólal a sárig kicsi kígyó, s azt mondja a szegény embernek :

- Apó, menjen el kied a királyhoz, s kérje meg nekem a leánya kezét!

- Mit beszélsz, te szerencsétlen teremtés, hiszen a király mindjárt a fejedet veteti.

-Csak menjen el kied, ne féljen semmitől, a többi az én dolgom lesz.

Addig s addig, hogy a szegény ember felkászálódik és elmegy a királyhoz. Egy jó puskalövésre volt a király palotája. Bemegy az udvarba, hát a király éppen akkor sétál a katonái előtt és vizitálódik. Odamegy a szegény ember, köszön, s azt mondja :

- Felséges királyom, életem, halálom a kezedbe van, az én fiam, a sárig kicsi kígyó, azért küldött ide, hogy megkérjem neki a leányod kezét.

Nagyot kacag a király, hogy a könnye is kicsordul belé.

- Jól van, te szegény ember, nem bánom, hanem elébb három dolgot adok fel a fiadnak, s ha azt meg nem teszi, karóba húzatom a fejit. Az első feltétel az lesz, hogy hozzon három aranyalmát a Tündér Ilona kertjiből.

Hej megszontyolodott a szegény ember. Mostmár kifogy ebből az egy fiából is. Hogy is tudá ilyen bolond dologra adni a fejit. A' héja vala, hogy fölvesse a nagy búbánat. Hazamegy, s mondja a fiának a király üzenetét.

Azt mondja a sárig kicsi kígyó :

- Azért bizony egyet se bánkódjék kied, még ma elhozom a három aranyalmát.

Azzal csak kiserüle (kifordula) az ajtón, s meg sem állott a Tündér Ilona kertjéig. Ott bébújt a kert hasadékán, felfutott a legelső fára, s lenyisszentett egy almát.

Hej, atya-fió-szentlélek! – akkorát csendült erre a kert, hogy hetedhét országon is túlhallatódott a csendülése. Hát csak törtet elé a hétfejű sárkány – mert ez őrizte a kertet – a szájából hét singnyire futott elé a veres láng. Megállott a fa alatt, szimatolt erre is, arra is, ha megláthatna valakit. De a sárig kicsi kígyó belébújt a fa odvába, s meg sem moccant, amíg a hétfejű

sárkány nagy derendóciával (robajjal) el nem szelelt. Akkor kiugrott az odúból, leszakasztott még két almát, s egy picre kívül volt a kerten.

Bezzeg álmélkodott a szegény ember, amikor az ő szerelmes fia megérkezett a három aranyalmával. No, volt öröm. Mindjárt tarisznyába tévé a három almát, s nagy lelkesedéssel futott a királyhoz.

- Itt a három aranyalma, felséges királyom!

Nézi a király erről is, arról is, forgatja az almákat minden oldalra, de azok bizony igazi színarany almák voltak.

- No, jól van, te szegény ember, hanem még hátravan két fő föltétel. Mondd meg a fiadnak, hogy holnap reggelre ilyen kakas sarkon forgó aranypalotát nem teremt a te házad helyire, szörnyű halálnak halálával hal meg.

Aj, csak most szontyolodott el igazába a szegény ember. Nagy renyekedésbe (hangos tépelődés) volt szegény feje, hogy mit tud csinálni az a szetemnyi teremtés. Lopni csak nem lothat, de hogy építsen, amikor egy bábóháznak (gyermekház) sem volna képe. Sírva mondja otthon a fiának :

- Jaj, szerelmes gyermekem, mibe ártád magad. Ha hónap reggelre olyan palota nem lesz a házunk helyén, mint a királyé, szörnyű halálnak halálával halsz meg.

Azt mondja erre a sárig kicsi kígyó :

- No bezzeg apó, ha kied ezen is tud epekedni! Csak feküdjön le békével, kied is anyó, reggel majd csudára ébrednek.

Besetédetik, s kimegy a sárig kicsi kígyó az udvarra. Elévesz egy sípot, megfuvintja, s hát abba a szempillantásba annyi ördög kerekedett össze, hogy a hold, s amennyi ragyogó csillag az égen, mind megfeketedett. Csak elélibbegtett egy sánta ördög, s azt kérdi a sárig kicsi kígyótól :

- Mit kívánsz, édes gazdám?

- Azt, hogy ezt a házat szépen szedjétek széjjel, s éppen olyan aranypalotát építsetek ide, mint a királyé.

Haj, neki az a rengeteg sok ördög, surrogtak-burrogtak, mozgolódtak, forgolódtak, s mire pittymallott, az utolsó szegig készen volt a palota.

Megébred reggel a szegény ember, a felesége, csak dörzsölték szemükből az álmot, kérdezték egymástól : vajon ők-e ők? Odafut a sárig kicsi kígyó, s azt mondja :

- Bizony, csak kietek –kietek!

Felszökik a szegény ember az aranyos agyból, felöltözik aranyos gúnyába, s fut a királyhoz. Ez most ott állott az ablakába, s onnat nézte a palotája társát. Jó messziről elejibe kiáltott a szegény embernek :

- Bé se jöjj, te ördögös gyermeknek ördögös apja, hanem vidd el a harmadik főfeltételt, hogyha holnap reggelre a két palotát össze nem köti egy aranyhíddal, a két híd két oldalán aranyfákon aranymadarak nem énekelnek, elpusztítom a föld színéről minden nemzetséggel.

Hazamegy a szegény ember, de most már nem is búsult olyan erősen. Gondolta, ha a többit megcsinálta a fia, csak megsegélteti az Isten a harmadik főfeltételben is. Jól gondolá, mert reggel már az aranyhídon sétált a királyhoz, jó reggelt köszönnek, s a szegény ember elémondja :

- Felséges királyom, életem, halálom a kezedbe', itt a fiam, a sárig kicsi kígyó, most már tartanók meg a lakodalmat.

Eleget kenterfalazott (okoskodott) a király, de mit volt, mit nem tenni, szavának kellett, hogy álljon. Jaj! A szegény királykisasszony, amikor meglátta az urának levendőt! Sírt, földhöz vágta magát hetvenhétszer, de mindhiábavalóság volt, a lakodalmat megtartották, ha nagy titokban is.

No, estére kelnek, s az éfiú pár bémegy a szobába. A királykisasszony bizonygatódott, hogy ő inkább meghal, de nem bújjik egy ágyba azzal a rusnya sárig kígyóval. S ahogy így lármázott, egyszer csak keresztülbucskázik a fején a sárig kicsi kígyó, s hát egy dali legény lett belőle. Megszólal a dali legény :

- Ne félj tőlem, szépséges szép királykisasszony. Nem vagyok én sárig kicsi kígyó, én egy elátkozott királyfi vagyok. Apám arra átkozott, hogy hét esztendeig, hét hétig, s hét napig kígyóbőrbe járjak. Még nem telt ki az átok ideje, azért azt mondom neked, hogy senkinek ezen a világon ne szólj erről, mert mind a ketten erősen megbánjuk.

Hej, megörvendezett a királykisasszony, fogadkozott, hogy senkinek sem szól. De reggel bemegy az apjához, s ez addig faggatta, hogy mégis elmondott mindent. „Várj csak – gondolá a király -, nem hordod te tovább azt a rusnya kígyóbőrt.”

Volt a palotában egy vén boszorkány, azt magához hívatta, s megparancsolta neki, hogy előre menjen be az éfiúpár szobájába, s ha leveti a sárig kicsi kígyó a bőrét, égesse el.

Úgy is lett. Amikor az éfiúpár lefeküdt, a vén boszorkány kibújt az ágy alól, megkereste a kígyóbőrt, s egy teli parázs serpenyőbe porrá égette.

Megébred reggel a sárig kicsi kígyó, fel akarja venni a bőrit, s hát nincs! Aj, megszomorodik szegény feje! Azt mondja a feleségének :

- No, feleség, mégsem tartád meg a szavad, a bőrömet elvitte valaki. Nekem most már el kell innen mennem, haza, az apám várába. Még éppen hét napom van, de ha azt akarod, hogy a feleségem maradj, utánam kell jőned.

Ezzel egy aranyabroncsot vett elé, s azt mondotta :

- Ezt az aranyabroncsot a két karodra teszem, hogy senkit meg ne ölthess, míg esmét egymásé lehetünk. Én megyek a fekete várba, te jere utánam, egy ingben, mezítláb, állj meg a várkapu előtt, s hét nap, hét éjjel szüntelen azt kell kiáltanod : „Jere ki, te elátkozott királyúrfi, itt a feleséged, vedd le a karjáról az abroncsot.”

Hét éjjel, s hét nap mind ezt kiabálta, akkor megnyílt a fekete vár kapuja, kijött a deli királyúrfi, odafutott szüve szerelméhez, megölelte, megcsókolta, s az aranyabroncs magától lehullott. Azzal szépen fölkerelkedtek, dióhéjba telepedtek, s Küküllőn leereszkedtek. Holnap legyenek a vendégetek.

szüret, szüreti felvonulás

A szőlőskertekben, a „hegyen”, a **szőlőben** összegyűlnek a rokonok, ismerősök, mintha ünnep lenne, hogy közösen szedik le a szőlőt.

A házigazda, a tulajdonos vendégül látja a szüretelőket étellel-itallal, a szőlőből, a mustból pedig kóstolót vihetnek haza.

A szüretelők korán reggel érkeznek, frissen sült pogácsát reggeliznek. Rövid megbeszélés után (szedés módja, mettszőlló, kés használata, sorok beosztása...) vesszőkosarakban, puttonyokban gyűjtik a szőlőt.

Miután minden fürtöt levágtak a szőlőtőkéről, a présházhoz hordják. Ott darálják, présbe teszik, majd a prés alsó nyílásán el kezd folyni a finom **must**.

A munka alatt, majd az azt követő pihenéskor az emberek jókat beszélgetnek, „kibeszélik” az arra érdekes, legizgalmasabb dolgokat, viccelődnek, énekelnek.

Miután a szüretelés befejeződik, nagyobb szabású mulatságokat, szüreti felvonulásokat rendeznek, melyeket szüreti bállal zárnak.

Sok hasonlatosság mellett a szőlőtermelő vidékeken jellegzetes szokások alakultak ki :

- az uraság megköötözése
- szüreti koszorú elkészítése
- a koszorúvivők leöntése vízzel
- a legjobb szedők megajándékozása.

A menet vezetőit elnevezték : táncmesternek (Gyöngyös), sáfároknak, vőfélynak (Tokaj-hegyalja).

A maskurások egyrészt a szőlőművelés mozzanatait elevenítették meg (kötözőasszony, csősz, tolvaj), másrészt zsánerfigurákat (török, drótos tót, vándorárus, cigány, medvetáncoltató).

Sáfárok viszik a **baksus** figuráját. A baksus hordón keresztbe tett lábbal ülő figura, lopótökkal és pohárral.

Leányok szőlőkoszorút visznek, legények, gyermekek kereplővel zajonganak.

A felvonulás résztvevői között maszkos alakok is vannak, pl. nőnek öltözött férfi, aki a nézők karjára rafiát köt, s akinek megváltásképpen fizetni kell.

A felvonuláshoz tartozott a **bodnártánc**, más néven **kádártánc** : hordóabroncsokkal bemutatott mesterségtánc, amit kádárlegények adtak elő.

A menetben előfordulhat még keréken forgó bábu, táncos kerék. (Megtalálható farsangkor és aratási felvonuláson is.)

Bács-Bodrog vármegyében a **bíró** és a **bíróné**, csőszleányokat kocsikra ültették, pandúrok, csőszlegények körülöttük lovagoltak.

A **kisbíró** és a cigányok feladata a mókázás volt. A menetet a zenészek kocsija zárta.

Nagy szőlőkoszorút készítettek, amit a bálteremben magasra függesztettek. Este 11 órakor a bíró és a bíróné kihirdette, hogy „szabad a lopás!”. A zenekar friss csárdást húzott. A csőszleányok-legények feladata volt, hogy elfogják a tolvajt.

Kalotaszegen a szőlőbe az asszonyok ennivalót vittek. A zenészek végiglátogatták a szüretelő családokat. A legények a zenészekkel a táncterembe indultak, ahová csak azok a lányok mehettek, akiket meghívtak. Reggelig mulattak.

Ki ez, mi ez?

- must : a szőlő kiperéselt leve
- puttony : fából vagy vesszőből készült, felül nyitott, háton hordozható edény, kosár
- hordó : fából készült, vaspánttal körbefogott nagy tartóedény
- törköly : a szőlőfürt sajtolása után visszamaradt részei : héj, mag, csutka
- csősz : a rábízott szőlőhegyre, szőlőskertre, annak tartozékaira felelősséggel felügyelő személy

November

Szent András hava

András napja ma vagyok
eldöcögtem a fagyon
jöttem köszöntésére
neve tiszteletére
azt kívánja a szívem
soká éltesse Isten!

Szent András hava

Novemberben a természet fokozatosan téli pihenőre tér. A lehullott falevelek betakarják és megvédik a magvakat a téli fagyoktól.

Ebben a hónapban rendszeresen lehull az első hó.

Itt az ideje a madáretető készítésének.

November 30. András napja

András, a halász Péter apostol fivére volt, maga is halász. András nap újabb fordulat a naptárban. A néphagyomány – Márton mellett – Andrást is a „fehér lovon járók”, a havat hozók közé sorolja.

Beköszönt a négy hétig tartó adventi időszak is, melynek hivatalos nyitónapja az András napot követő első vasárnap.

(Adventus : eljövétel, megérkezés, bekövetkezés)

Az Ótestamentumi messiásvárás hangulatát idéző periódus a bűbánat, böjt, csendes várakozás ideje.

„ András zárja a hegedűt „ – szólta a tilalom.

András nap házasságjósoló nap is. A lányok a párnájuk alá férfi ruhaneműt dugtak és egész nap böjtöltek. Így remélték, hogy álmukban meglátják a legényt, aki a férjük lesz.

szólás, mondás, találós kérdés

Várja, hogy a sült galamb a szájába repüljön.
(kényelmes)

Füle botját sem mozdítja.
(nem figyel)

Fején találja a szöget.
(eltalál valamit)

Sovány, mint a hét szűk esztendő.
(szegény)

Köti az ebet a karóhoz.
(ragaszkodik valamihez)

A begyében van.
(mérges valakire)

Kihúzta már a vak koldus a dugót, nem találja bedugni.
(erősen fúj a szél)

Pörög a nyelve, mint a rokka.
(gyorsan beszél)

Erős fonálból tartós az ing.
(alapos munkának van eredménye)

A városokat elnyelem,
a hegyeket elnyelem,
pedig semmit sem eszem.

(köd)

Két füle van, mégse hall,
húzzák, azt se mondja : jaj!
Orra is van rendes, formás,
nem ingerli tormás kolbász,
mert szagolni nem tud vele.
Amott a földön nyomát látni.
Tessék ezt most kitalálni!

(csizma)

természetben

A kertekben fagytól védett helyen most virágoznak a szép őszi virágok, a krizantémok. Színei : fehér, sárga, lila, rózsaszín, bordó.

A fák megkezdik téli álmukat, leáll a nedvkeringésük, így védekeznek a megfagyás, szétfagyás ellen.

A fenyőket, az örökzöldeket megvédi a gyantás, terpentines nedvük.

Itt az ideje a madarokról való gondoskodásnak, a madáretetők előkészítésének. Kendermag, napraforgó, köles, mák, zab, tők és dinnye magvai, dióbél mind finom csemegék. Cinegéknek szalonnabőr!

Megjelennek a varjak, behúzódnak a városba, a melegebb, védettebb helyre. Jelzik az időjárás változását. Érdekes látvány a varjúcsapat vonulása.

A sün sűrű bokrok aljában száraz mohából, lombból készít magának téli szállást, ebbe bújik és alszik.

A denevérek mészkőbarlangban fejjel lefelé csüngve alszanak.

Az erdei-, mezei egerek ha tehetik, beköltöznek a pincébe, padlásra, és mindent elfogyasztanak : újságot, rongyot, terméseket.

Weöres Sándor : A cinke és a vadrózsabokor

Cinke pittyen,
csipkegallyra száll :
ily bogyóra vágyakoztam
jó ideje már.

Szegény cinke,
ha bogyóra lel :
csipkerózsa kis szívével
talán áttelel.

Zelk Zoltán : A boldogság

A boldogság, az bársony.
ölébe vesz, elaltat,
ringat, és sose faggat.

Az öröm gidalábon
ugrik a lány nyomába -
a bánat mindig sánta.

Nem járok már bicegve,
ugrálok kecskelábon –
az út alattam bársony!

november 1. Mindenszentek napja

november 2. Halottak napja

Mindkét nap a halottakra való emlékezés napja, ünnepe. A katolikus egyház tanítása szerint ezen a napon az élő és az elhalt szívek titokzatos közösséget alkotna. Ez a Szentek egysége.

A Halottak napjára megtisztítjuk a sírokat, feldíszítjük és gyertyákat gyújtunk a halottaink tiszteletére.

A néphit szerint ilyenkor hazalátogatnak a halottak, ezért sokfelé számukra is megterítettek, kenyeret, sót, vizet tettek az asztalra.

Volt, ahol amíg a temetőben voltak, otthon égve hagyták a lámpát, úgy vélték : „ míg a harang szól, a halottak otthon vannak”. Másutt a temető kapujában álló koldusoknak kalácsot sütöttek és osztottak (kolduskalácsnak is hívták), nehogy a halottak hazalátogassanak.

Ezen a napon tiltották a munkát, nehogy megzavarják a halottakat. Nem mostak, nem meszeltek.

A Mindenszentek utáni nap a tisztító tűzben szenvedő lelkek emléknapja.

A gyertyák gyújtásának üzenete : „ az örök világosság fényeskedjék az elhunytak lelkének.

Halhatatlanság országa népmese

Volt egyszer egy király s annak egy szép növendék fia. De nem sok öröme volt az öreg királynak egyetlen fiában. Mert a királyfiú mindig szomorú volt, mint a háromnapos esős idő, s hiába a sok vadászat, dáridó, hejehuja s mindenféle komédia : élő ember még nem látta nevetni a királyfit. Búsult az öreg király, hogyne búsult volna. Mi lesz az ő rengeteg nagy országából, ha erre az örökké szomorkodó fiúra marad! Kérdezte, faggatta egyre :

- Mi bajod van, édes fiam? Beszélj el apádnak!

De a fiú csak vállát vonogatta, s nem felelt.

Aztán elküldötte, hadd lásson országot-világot, de még szomorúbban tért haza. Egyszer mégis kibökkentette, hogy mi nyomja a szívét. Azt mondotta : fél a haláltól, s addig meg nem nyugszik, míg föl nem találja a halhatatlanság országát.

- Ó, lelkem, gyermekem - mondá a vén király -, hol jár az eszed?! Nincs olyan ország kerek e világon. Mindenütt születnek s meghalnak az emberek.

- Már mindegy, én addig megyek, míg meg nem tudom : van-e, nincs-e? Ha nincs : nincs! Isten neki, hadd halok meg én is!

Csináltatott három pár vasbocskort, egyet mindjárt fel is húzott, kettőt a tarisznyájába tett, görbe kardját oldalára kötötte, aztán elbúcsúzott szépen az édesapjától. Sírt a vén király, sírt keservesen. Fél lába már a koporsóban, bizony nem látja ő többet ez életben egyetlen fiát. Sírt a fiú is, de ment.

Ment, mendegélt, hegyeken-völgyeken által, s egyszer csak egy olyan magas hegy aljába ért, hogy annak a teteje éppen az égig ért.

Gondolta a királyfi : talán ezen a hegyen túl van a halhatatlanság országa. Megkötötte jól a bocskorát, s nekiindult a hegynek. Hét nap s hét éjjel örökösen ment, de a hegynek még a közepéig sem ért. Leült egy fa alá, ott elaludt. Azt álmodta, egy ősz öregember jött hozzá, s ez azt mondta neki : „Jól tudom, miben jársz, te királyúrfi. Csak menj fel ennek a hegynek a tetejébe, ha célt akarsz érni. Messze-messze van még onnét is, ahová te vágyódsz, de még elég fiatal vagy, s odaérhetsz. Hej, ha én nem ilyen öregem kezdettem volna, talán én is elérek odáig!”

Ezzel az ősz öregember eltűnt, s a királyúrfi fölébredt. Ahogy felnyitotta a szemét, mindjárt az álma jutott eszébe. Gondolkozott rajta sokáig, aztán nagyot fohászzkodott, felkötötte a bocskorát, s továbbindult. Mikor még hét nap s hét éjjel folyton-folyvást ment, megpillantotta a hegy tetejét, s úgy tetszett neki, hogy azon valami emberféle mozog. Ment közelebb, közelebb. Először akkora volt, amit mozogni látott, mint az öklöm, aztán mind nőtt, nőtt, s hát egy nagy óriás lett belőle. A kezében akkora ásó volt, mint egy ház födele, aztán egy talyiga mellette, akkora, mint egy templom. Az óriás ásta, ásta a hegy tetejét, s a földet hányta a talyigába.

Eleinte megijedt a királyúrfi, hogy majd még őt is belehányja a talyigába, de mégis felé közeledett, s nagyot köszönt :

- Adjon isten jó napot, bátyámuram!

- Adjon isten, te emberízink – fogadta az óriás -, hát te hol jársz itt, ahol a madár sem jár?

Felelt a királyúrfi :

- Én bizony, édes óriás bátyámuram, a halhatatlanság országát keresem, mert sohasem szeretnék meghalni.

- Hiszen akkor éppen jó helyen jársz : ha itt maradsz, s velem dolgozol, elélhetsz éppen ezer esztendeig. Mert én arra vagyok átkozva, hogy addig meg ne haljak míg ezt a hegyet el nem hordom, s ez eltart kerek ezer esztendeig.

- Hej - sóhajtott a királyfi -, mi nekem ezer esztendő, mikor én élni akarok, míg a világ s még két nap!

- Hagyd, öcsém - mondta az óriás -, elég az életből ezer esztendő is.

De így, s de úgy, okoskodott, bölcselkedett a királyúrfi, őneki az nem elegendő.

- Jól van - szólt az óriás -, látom, hogy veled nem lehet okosan beszélni, csak menj te bolondos fiú, úgyis tudom, hogy hiába mégy. Hanem azért nesze, adok neked egy rézpatkót, ha akár földön, akár levegőben hirtelen akarsz valahová eljutni, csak tedd rá a bocskorodra, s ott leszel mindjárt, ahol lenni akarsz.

Megköszönte a királyfi az ajándékot, elbúcsúzott az óriástól, s ment tovább. Ahogy a hegy aljába ért, gondolt : minek koptassa a bocskorát? Felkötötte a rézpatkót, s egyszerre csak - surr! - fölsurrant a levegőbe, föl, föl a magasba, a csillagoknál is följebb, s addig repült, mígnem olyan ország fölé nem ért, ahol még a fűszál is fekete volt.

„ Istenem-atyám - gondolta a királyfi -, nagy gyász lehet odalent, abban az országban, hogy ott még a fűszál is gyászfekete. Már csak megnézem, hogy mi történhetik ott.”

Azzal mind alább, alább ereszkedett, s egy nagy fekete várnak éppen az udvarán toppant le. Véges-végig, keresztül-kasul fekete posztókkal volt az udvar bevonva, még az aranykerítés is, a várnak a fala is, a föld színétől a vár tornyáig. Megy a vár falához, föllebbenti a posztó szélét, s látja, hogy a vár csupa gyémánt- s aranykőből van rakva. „ No - gondolja -, itt nem lakhatik más ember a királynál! Egy életem, egy halálom, bemegyek, hadd látom, ki van odabent.” Bemegy, s mindjárt egy nagy-nagy terembe lép.

Ennek a teremnek a földje telisded-tele volt tűzdelve varró-tűvel, de úgy, hogy többet már nem lehetett volna leszúrni. Csak a közepén volt egy kis üresség, ott pedig egy szépséges szép leány ült, s fekete gyászruhát varrott. Megáll a királyfi,

szemét-száját eltátja, mert sokat kelt-járt már a világban, de ilyen csudát még nem látott. Köszönt nagy hebegve :

- Adjon isten jó napot, te szépséges szép leányzó!

- Adjon isten neked is, te királyúrfi, mert látom az orcádról, hogy az vagy. No, én meg királykisasszony vagyok, de nincs benne köszönet. Megvert az isten, megfogott az átok. Kékor-szág királya feleségül akart venni, s én, hogy még jobban megszeressen, harmatból akartam ruhát csináltatni. Ahány leány volt apám udvarában, mind emiatt halt meg, mert egy sem tudta megcsinálni a harmatruhát. Mikor az utolsó leányt is elhoztam, ez megátkozott, hogy addig éljek, míg ezt a tenger sok tút, amit itt láatsz, mind el nem koptatom. Az átok megfogott, s nekem most élnem kell kétezer esztendeig.

Azt mondta a királyúrfi :

- Mi az a kétezer esztendő! Látod, te szépséges királykisasszony, én olyan országot keresek, ahol az emberek örökké élnek.

- Ó, te boldogtalan - mondta a leány -, olyan ország nincs a világon. Jobb, ha itt maradsz nálam, itt elélhatsz kétezer esztendeig.

De hiába beszélt a leány, a királyúrfin nem fogott a beszéd.

- Hát jól van, ha csakugyan menni akarsz, nesze, adok egy gyűrűt, húzd fel az ujjadra, s ha valamit akarsz, csak fordítsd meg, mindjárt teljesedik a kívánságod.

A királyúrfi szépen megköszönte az ajándékot, jó munkálódást kívánt a leánynak, s továbbment. Már két bocskor elszakadt, a harmadikat kellett, hogy felkösse. Addig ment, addig ment, amíg a harmadik pár bocskor is úgy el nem kopott, hogy már alig tudott benne járni. Akkor eszébe jutott a rézpatkó : mi-nek kínlódjék, amikor repülhet is?! Felkötötte a patkót, s addig repült, mígnem egy nagy folyóhoz ért. Ennek a folyónak a közepe felett egy rettentő nagy palota csüngött a levegőben.

„Ejnye - gondolta -, ide én berepülök, hadd lássam, mi a csuda van odabent! ”

De hiába erőlködött, valami erős szél kerekedett, s mindig visszasodorta, valahányszor nekirepült a várnak. „ Hiszen megállj, szél - gondolta a királyfi -, majd túljárok én a te eszeden! ” Fordított egyet a gyűrűjén, s azt gondolta, hogy szeretne egy aranyhidat a folyó partjától a palota kapujáig. Mindjárt meg volt az akarata. Jó erősen belefogódzkodott a híd karfájába, s addig el sem eresztette, míg a palota kapuján be nem lépett. De még csak itt következett a haddelhadd! Három sárkány, három oroszlán állott elébe. Ha egyet lép tovább, szörnyű halált hal.

„Kard ki a hüvelyből! ”- gondolta a királyúrfi, s csavarintott egyet a gyűrűjén. Egyszeriben lett hüvely is, kard is, de a hüvely az oldalán, a kard meg a kezében. Na, most neki ezeknek a cerberusoknak! Vágott jobbra, vágott jobbra, de amint levágta egy fejét valamelyik sárkánynak, mindjárt más nőtt a helyébe. Már úgy kifáradt a hiábavaló vagdalkozásban, hogy a karja megroggyant s a kardját leeresztette.

- Vissza! Vissza! - kiáltott most valaki, s a sárkányok is, oroszlánok is egyszeribe visszahúzódtak, mint valami szelíd bárányok. Fölnéz a királyúrfi, hogy vajon ki szelídítette meg ennyire ezeket a cerberusokat, s hát, odafönt a palota ajtajában, ahová éppen száz garádics vezetett, egy olyan szép asszony áll, amilyent ő még nem látott világéletében. Tüstént futott fel hozzá, köszönt illedelmesen, s hálálkodott erősen, hogy megmentette az életét.

- Ugyan bizony - kérdezte az asszony -, hogy kerültél ide, hol rajtam kívül nincs lelkes teremtés?

Elmondta a királyúrfi, hogy ő ki, s mi jóban jár.

- Na - mondta az asszony -, éppen jó helyen jársz, mert én a halhatatlanság királynéja vagyok, s aki ide jut az én palotámba, örök időkön át él. Maradj itt a házamnál, éljed világodat, nem bánom.

Hej, megörült a királyúrfi, de nagyon! Nagy szomorúsága nagy erős vígságra változott, s olyan vígan élt, hogy vígabban már a mennyországban sem élhetett volna.

Na, telt-múlt az idő! Eltelt ezer, kétezer, háromezer esztendő. S az neki éppen annyi volt, mintha egy, két, három esztendő lett volna. Egyszer aztán mit gondolt, mit nem, azt mondta a halhatatlanság királynéjának :

- Felséges királyném, ha megengeded, egy-két napra hazamegyek az országomba, meglátogatom az édesapámat.

Nagyot nevetett a királyné, hogy csak úgy megcsendült belé a palota.

- Mit beszélsz, te ?! Haza akarsz menni az apádhoz? Tudod-e, hogy hány esztendeje jöttél el hazulról? Éppen háromezer esztendeje! Már csak a porát találod az édesapádnak.

Aj, búra fordult ismét a királyúrfi nagy vidámsága! Mit ér neki az örök élet, ha az apját többé nem láthatja?! A királyné aztán megsajnálta, s bevezette egy sötét szobába. Ott felnyitott egy lappancsajtót, az alól kivett egy aranykorsót, azt átadta a királyfinak.

- Hát nesze, itt ez a korsó, tele van élet-itallal. Akit ebből megprecskelsz, életre támad, akármilyen régen halt meg. Támaszd föl az apádat, aztán búcsúzz el tőle mindjárt, mert sokáig úgysem maradhatsz az országban, ha élni akarsz.

A királyfi felütötte a sarkára a rézpatkót, szépen elbúcsúzott a királynétól, megígérte, hogy ismét visszajő, s azzal – uccu neki, vesd el magad! – úgy elrepült, mint a gondolat. Még jóformán be sem hunyhatta a szemét, máris ott volt az apja országában. Hát, uram istenem, de megváltozott ez az ország! Alig ismerte meg. A királyi palota sem olyan volt, mint az ő idejében. Meghiszem, háromezer esztendő sok szép idő! Leszállott az udvarba, s egyenest ment a sírboltba. Annak az ajtajában ott ült egy ősz öregember, a kezében pedig egy rengeteg nagy könyv.

Köszönti az öreget, s mondja, hogy miben jár.

- Hej, édes fiam, ebbe a könyvbe be van írva az apád neve is bizonyosan, de hogy hol s merre, a jóisten tudja.

Egész nap kereste, mígnem aztán megtalálta. Rábökött az ujjával.

- Itt van, ni! Éppen háromezer esztendeje halt meg. Hát most jere velem!

S vezette a királyúrfit egyik szobából a másikba, volt ott ezer is, míg aztán nagy későre rátaláltak a koporsóra. A királyúrfi előveszi az aranykorsót, s éppen rá akar loccsantani a koporsóra, mikor csak megszólal valaki a háta mögött :

- Aha, itt vagy! Éppen téged kereslek!

Megfordul a királyúrfi, s hát, a halál áll előtte, kasza van a kezében.

Kérdi a királyfi :

- Mit akarsz tőlem?

- Mit-e? Nem elég volt, hogy háromezer esztendeje bujdoskoltál előlem? Most még az apádat is föl akarod támasztani? Velem jössz te mostan!

- Nem megyek én! - mondta a királyúrfi.

- De bizony jössz! - kiáltott a halál, s elkezdett dulakodni a királyúrfival.

Valahogy mégis kikerült a halál kezéből, azzal - hopp! - kisuillant a sírboltból, a halál meg utána. Repült a királyúrfi, mint a sebes szélvész, a halál mindenütt a nyomában, de nem tudta megfogni.

Már a halhatatlanság országába ért, éppen be akart lépni a királyné palotájának az ajtaján, de csak az egyik lábával léphetett be, a másikat megfogta a halál. Odaszaladt a halhatatlanság királynéja, ő is megfogta a királyúrfit, s húzta befelé. De a halál nem engedte. Sokáig dulakodtak, húzták erre is, arra is a királyúrfit, egyszer aztán azt mondta a királyné :

- Hallod-e, te halál, minek kínozzuk ezt a szegény ifjút, még

kettészakítjuk, s neked sem lesz örömed benne. Mondok valamit. Én feldobom őt a csillagokig, s ha visszaestében a palotám udvarán kívül esik, legyen a tied, ha belül, legyen az enyém.

- Jól van - mondta a halál -, legyen meg a te akaratod.

A királyné most megfogta a királyúrfit, egyet lódított rajta, s úgy felrepült, hogy a fejével éppen a csillagokat verte. Innen aztán visszafordult, s esett lefelé. Amint szállt, szállt lejjebb, a halál s a halhatatlanság egyre kötekedtek, hogy vajon melyiké lesz a kettő közül.

- Fogadok, hogy kívül esik - mondja a halál.

- Adja isten, hogy belől essék – fohászkodott a királyné.

S úgy is lett. Éppen odaesett elibe. A halál egyet mordult, aztán sarkon fordult, s úgy elkotródott, hogy színét sem látták többet. A királyúrfi pedig azóta boldogan él a halhatatlanság országában, s meg sem hal, míg e világ s még két nap.

Disznótorok és lakodalmak

A parasztember életében a tavasz, nyár, kora ősz a legfárasztóbb, legdolgósabb időszak. Szánt, vet, arat, kapál kora hajnal-tól késő estig. Ezekben a hónapokban alig van ideje, hogy a napi munka után beszélgessen a szomszédaival, pihenjen vagy szórakozzék. Nem véletlen, hogy lakodalmat nyáron szinte sose tartottak, mert ki ért volna rá a nagy dologidőben készülni: sütni-főzni az olykor három napig is eltartó vigasságra. De disznót sem vághattak a nagy melegben. Télen van annak az ideje. Tréfás debreceni mondás szerint azért, mert „ilyenkor nem romlik meg a hús, és nem savanyodik meg a menyasszony”.

A disznóölés és a rákövetkező disznótor november 30-án kezdődik és a téli hónapok jelentős és nagyon várt eseménye. Régen még a gyerekek sem mentek aznap iskolába.

Ilyenkor korán kezdődik a nap, még alig pitymallik, s már zörget a kapun a böllér, azaz a disznóölő koma vagy sógor, mert a saját disznóját senki sem vágja le szívesen. A perzselés után – amely a fehér havon a gyermekeknek nagy mulatság – pontos rendben halad a munka. Mindenkinek megvan a maga feladata: az asszonyok sütik a vért reggelire, tisztítják a fokhagymát, mossák a belet, majd töltik a hurkát, aprítják a zsírnak való szalonnát. A böllér bontja fel a disznót, készíti a kolbászt, és sózza a szalonnát. A gazda hol itt, hol ott segít, és a legfőbb dolga, hogy szíves szóval, tréfával, borral és pálinkával tartsa a segítőköt.

A disznóölés előkészítésében és az egész napi munkában a háziasszonynak a szomszédasszonyok és a közeli rokonok segítenek. Ez a segítség kölcsönös, mert a háziasszony később ha a szomszédban van disznóölés, visszasegít.

Ebédre orjalevest és paprikás húst főznek, de ekkor nem

sok időt töltenek a evéssel, mert még sok munka vár rájuk. Viszont már kora délután hozzálátnak az asszonyok a vacsora-készítéshez. A nap fénypontja a disznótor, amelyre nem csak azokat hívják meg, akik egész nap segítkeztek, hanem másokat is : rokonokat, szomszédokat, barátokat. Estefelé gyülekeznek a vendégek. Jókedvvel, tréfás köszöntéssel lépnek be a házba. Az asszonyok sorra leültetik a meghívottakat, főhelyre a böllér kerül, mellé az idősebbek, majd férfiak és az asszonyok jönnek, az asztal legvégén a fiatalok. A tor orja- vagy tyúkhúslevessel kezdődik, amelybe csigatésztát főznek. Majd az elmaradhatatlan töltött káposzta következik, sült kolbász, sült hurka, pecsenye, és hájas pogácsával, rétéssel fejeződik be a hosszúra nyúlt étkezés. Vacsora közben vége-hossza nincs a tréfának és tréfákozásnak. A böllér elé tett töltött káposztából veréb repül ki, amit az asszonyok csavartak bele, hogy megijesszék a vendégeket. De az asszonyok hurkáiból bicska vagy fadarab kerül elő, amit meg a férfiak csempészték bele. Az ablak alatt kántáló gyerekek hangja hallatszik :

Eljöttem én kántálni, kántálni,
Ablak alatt fát vágni,
Én is fogtam fülét-farkát,
Adjanak egy darab hurkát!

A lakmározásnak ezzel tulajdonképpen vége. De a következő hajnalban újra villan a böllér kése és felhangzik a szomszéd disznó rőfögése...

A lakodalom a házasságkötés szokáskörének legfontosabb eseménysorozata. Ha egy leány és egy legény kölcsönösen megtetszett egymásnak, és a szülők sem ellenezték a házasságot, a legény már nem csak a legényjáró napokon - kedd, csütörtök, szombat, vasárnap - járhatott a házhoz, hanem máskor is. A lánynak ajándékokkal is igyekezett kimutatni az érzéseit, cifra sulykot, mángorlót vagy guzsalyt ajándékozott neki, cserébe pedig hímezett zsebkendőt, kalapbokrétát kapott. Ha meggyeztek abban, hogy összeházasodnak, a legény, az édesanyja, vagy valamelyik rokona megkérte a lányt az apjától. Az eljegyzést „kézfogással” pecsételték meg. A kézfogó igen ünnepélyesen zajlott le, szűk családi körben, násznagy vezetésével. A végén „jegyet” váltottak, vagyis a ma szokásos gyűrűváltás helyett a vőlegény még bokrétával díszített, papírba csomagolt arany- vagy ezüstpénzt adott a menyasszonynak.

Három-négy héttel a kézfogó után megtörtént az esküvő. A lakodalom előtti nap van a lánysirató, amikor a leány elbúcsúzik barátnőitől, akik vidáman „elsiratják”. Ugyanígy a legény is elbúcsúzik a legénybarátaitól, hiszen többet már nem megy közéjük.

Az esküvő napján kora reggel gyülekeznek a vendégek külön a menyasszonyos és külön a vőlegényes háznál. A vőlegény és a násznépe feldíszített menettel vonul a menyasszonyért, hogy együtt menjenek a templomba.

Régi hagyomány szerint az egyházi esküvő még nem jelentette a falu előtt a fiatalok egymásbakeelését, a templomi szertartás után még egyszer ki kellett kérni a menyasszonyt a szüleitől.

„Ebéd után a Farsangi rövid téli Nap nem engedi őket sokáig mulatni” – mondja egy múlt századból származó lakodalmi leírás, s valóban hamarosan követeket menesztenek a vőlegényes háztól, majd végül díszes menet élén zeneszóval maga a vőlegény is elindul, hogy hazahozza a feleségét.

A tréfálkozások mellett a menyasszony búcsúztatása lako-

dalom legmeghatóbb ünnepélyes jelenete. A lány elbúcsúzik apjától, anyjától, testvéreitől, rokonaitól majd leánypajtásaitól, és végül koszorújától, amely a gondtalan leányéletet jelképezi.

A dalok, amiket ilyenkor énekelnek, szomorúak, mert mind arról szólnak, hogy a lánykodás ideje visszavonhatatlanul elmúlt. De a sírásnak hamar vége, mert ezután a menyasszonyt felpántlikázott, feldíszített kocsira ültetik és viszik a vőlegény házához. Hazafelé énekszóval és lehetőleg nagy kerülővel mennek, hogy minél többen lássák a menyasszonyt. A vőlegényes háznál a násznagy bejelenti, hogy „eggyel többen jöttek, mint elmentek”, az örömapa ekkor beviszi a menyasszonyt a házba, bemutatja az anyósnak, a rokonoknak, akik csókkal fogadják be az új családba.

A sokféle szokásból talán a legismertebb, hogy a vacsoránál az ifjú párt egymás mellé ültetik, s egy tányérból kell enniük, egy pohárból inniük, hogy mindig együtt legyenek, egymással mindent megosszanak.

A vacsora után az idősebbek énekelni kezdenek, a fiatalab-
bak pedig táncra perdülnek. Ez kivételes alkalom az asszonyok számára is, mert itt még ők is táncolhatnak.

A lakodalomba való meghívás megtiszteltetés volt, mindenki szívesen, örömmel ment, ezt példázza a szólás : „lakodalom, sokadalom : nincsen akkor beteg asszony”.

December

Karácsony hava

István éljen sokáig!
Pénzben járjon bokáig.
Életének fonala,
Sodoródjon hosszúra.

Ferenc napra virradtam,
Hamar ide pottyantam:
Köszönteni tégedet,
Sok szép napot érjete!

Decemberben a természet nyugalomba vonul. Rendszerint hó borítja az erdőt és a mezőt, így a vadon élő állatok számára egyre nehezebb az élelemszerés.

Ilyenkor a földműves emberek is megpihennek, csak az állattartó gazdáknak kell naponta a jószágaikról gondoskodniuk.

Ez a hónap a várakozás jegyében telik el. Az emberek mind lélekben, mind cselekedeteikben a karácsonyra készülődnek.

Advent

A karácsonyi előkészület négyhetes időszak.

Az Advent díszje a koszorú, melynek négy gyertyája az adventi időszak négy hetét jelzi.

Advent első vasárnapján egy gyertyát, a másodikon kettőt, a harmadik vasárnap hármát, karácsony estéjén pedig mind a négyet meggyújtják.

szólás, mondás, találós kérdés

Ördöge van.
(eltalálta a gondolatot)

Nem jó az ördögöt a falra festeni.
(nem kell a rosszat jósolni előre, mert bekövetkezik)

Szerencsés csillag alatt született.
(arra az emberre mondják, akinek minden sikerül)

Ártatlan, mint a ma született bárány.
(semmi rosszat nem tett, valóban ártatlan)

Reszket, mint a kocsonya.
(fázik)

Dongó repült a trombitába.
(ha valakit éneklés közben elfog a köhögés)

Kiszakadt az angyalok dunnája.
(ha nagy pelyhekben esik a hó)

Úgy készül, mint a Luca széke.
(nagyon lassan készül)

Késő karácsony után kántálni.
(akkor kell a segítség, ha rászorul az ember, nem utána)

Karácsony után egy kakaslépéssel nyúlik a nap.
(karácsony után hosszabbodnak a nappalok)

Fehér pokróc egész földön,
nem is szövök, az égből jön.

(hó)

Télen kivirágzik,
meleg naptól meg elázik.

(jégvirág)

Királyné ül székébe,
fehér öltözékébe,
könnye csepeg ölébe,
mondd meg hamar miféle?

(gyertya)

Földön fa, fán kender,
kenderen agyag,
agyagon fű,
fűvön dísz.

(terített asztal)

Madarak szállnak szárnyak nélkül,
Fára ülnek lábak nélkül,
Jön a király napkekestrül,
Mind megeszi szája nélkül.

(a hópehely és a Nap)

természetben

Kopár a kert, kietlen a táj. A fagyos éjszakák után kopog a föld. A zúzmarás fák, bokrok, a deres háztetők, a szürke hófelhők adják a tél csendes nyugalmát.

December 4. Borbála nap. Ha ekkor teszünk vízbe orgona, barack, cseresznye, mandula, aranyvessző, fűzfa, nyárfa ágat, karácsonyra, újévre kivirágzik. (A levágott ágat néhány percre először 30 fokos vízbe kell tenni. Az ágak alját ferdére metszük, hogy nagyobb legyen a vízfelvevő felület. A vizet 3-5 naponként cseréljük.)

A fák csúcsáról lemetszett ágak virágoznak a legszebben.

Weöres Sándor : Fagy és napsugár

A FAGY :

Hópihékkal én nem szállok,
szélvész-módra nem dudálok,
ködből, légből, éjből termek,
ember, állat gally megdermed,
nincs oly gyors futású szarvas,
aki tőlem menekülhet.

Fújja ujját, fújja orrát,
kihez vendégségbe mentem,
akit egyszer megöleltem,
jégbilincs szorítja menten,
patak többé nem csoboghat,
az útjára nem eresztem.

A NAPSUGÁR :

Ki morog itt? Elém jöjjön!
Bajkeverő, békebontó,
megismered varázsvesszőm!
Fagy koma!
Bújjál vissza odúdba!

Kányádi Sándor : Aki fázik

Aki fázik, vacogjon,
fújja körmét, topogjon,
földig érő kucsmába,
nyakig érő csizmába,
burkolózzék bundába,
bújjon be a dunyhába,
üljön rá a kályhára -
mindjárt megmelegszik.

Weöres Sándor : Csupa fehér

Reggel süt a pék, süt a pék
gezemice lángost.
Rakodó nagyanyó
beveti a vánkost.

„Édes nagyanyó, nagyanyó,
segíthetek én is :
bevetem, bevetem
kis ágyamat én is.”

Reggel nagy a hó, nagy a jég,
befedi a várost.
Taligán tol a pék
gezemice - lángost.

Nap, Hold, Csillag megszabadítása

Népmese

Túl az Óperenciás-tengeren, túl az üveghegyeken, az ökörle-
gelőkön is túl, éppen a világ végén élt egy konok király. Ennek
a konok királynak három gyönyörű szép leánya volt. Az egyiket
Hívták Napnak, a másikat hívták Holdnak, a legkisebbet pedig
hívták Csillagnak. A három leánynak más dolga nem volt, mint
hogy ők gondoskodtak a világosságról. Nap világított reggeltől
alkonyatig, éjjel Hold világított, alkonyattól holdkeltéig pedig a
kicsi Csillag.

Volt a konok királynak egy juhos gazdája, s a juhos gazdá-
nak három derék fia. Illésnek hívták a legnagyobbat, Péternek a
középsőt, Áronnak a legkisebbet. Ez a három legény beleszere-
tett a három királykisasszonyba. Hogy, hogy nem, a legények is
megtetszettek a királykisasszonyoknak. Addig kedveskedtek
egymással, míg a legnagyobb királylány azt mondta a legidő-
sebb legénynek, hogy vagy az ő felesége lesz, vagy senkié. Ezt
mondta Hold is a középső legénynek, s ezt mondta Csillag is a
legkisebbiknek.

Nem volt más hátra, mint a leánykérés. A három legény fel-
öltötte ünneplő ruháját, s bekopogtatott illendőképpen a konok
királyhoz.

- Mit akartok legények? - kérdezte a király barátságosan.
- Felséges királyatyánk lányait akarjuk feleségül - felelte

Illés.

Alig hallotta meg a kérdést a konok király, homloka mindjárt
ránca szaladt. Csattogott, pattogott dühösen, hogy nem pisz-
kos juhászbojtároknak nevelte ő a lányait. Királyleányoknak ki-
rályi palotában a helye, nem birkák mellett az esztenában. Hiá-
ba kérlelte a három leány, hiába sírt, könyörgött, a király nem

engedett. Megbizonyította, hogy nem oktalanul ment híre a konokságának.

Mit tehetett a három bojtárlegény, elköszönt, s megindult nagy búsan kifelé a palotából. Az útjuk a trágyadomb mellett vitt. A trágyadombon egy pókos lábú, göthös csikó heverészett. Olyan szomorú sovány volt, hogy minden csigolyája külön-külön látszott. Mikor Illés arra ment, a csikó nyöszörögve megszólalt :

- Adj egy villa szénát!

Megsajnálta Illés a csikót, s odavetett eléje egy villa szénát. A csikó megette, aztán így szólt Péterhez :

- Hozz egy rocska vizet!

Péter szíve is megesett a szenvedő állaton. Nem restellte a fáradságot, megitta egy rocska vízzel. Utoljára a csikó Áronhoz szólt :

- Csutakolj meg!

Áron tüstént hozzálátott a csutakoláshoz. Hol csutakolt, hol meg csodálkozott. Mert ilyen csutakolásban még soha része nem volt. Mikor a lábát csutakolta, a csikó lába kiegyenesedett, nem volt pókos többé. Mikor a hátát, a háta egyenesedett ki. Nem volt göthös többé. Olyan szép ló vált belőle a csutakolás végeztével, hogy a királyi ménesben nem akadt hozzá fogható.

- Jó tettért jóval fizetek - mondta akkor a csikó.

Hármat toppantott, s a földről nagy hirtelen kinőtt három kicsi vessző. Nem közönséges vessző azonban, hanem sújtó vessző, aminek az a tulajdonsága, hogy a legerősebb ellenséget is leveri a lábáról.

Mindegyik legény elvett egy-egy vesszőt. Aztán a csikó megint toppantott hármat, s a levegőből előlibegett három kicsi kendő. Az egyik megpihent Illés karján, a másik megpihent Péter karján, a harmadik megpihent Áron karján.

A csikó okosan elmagyarázta, hogy minden kendőben száz ember ereje van. S ha a legények olyan hatalmas ellenséggel hadakoznak, kit a sújtó vessző el nem pusztít, törülközzenek

meg a kendőben, s bizonyosan győzedelmeskednek. Búcsúzóul a csikó fölnyihogott, s villámgyorsan eltűnt, mintha ott sem lett volna.

A három legény szomorúan hazament. Volt ugyan sújtóveszszőjük, erőszaporító kicsi kendőjük, de menyasszonyuk nem volt, s ők éppen arra vágytak. Mire a karámhoz értek, már alkonyodott. A két idősebb testvér lefeküdt, mert Áronon volt az örökös sora.

Áron leült a karám sarkába, ahogy napról napra szokta, s az eget leste. Telt az idő, múlt az idő, de Csillag csak nem tűnt föl az égen. Áron sóhajtott, mert nagyon szerette volna látni szerelmesét, ha már feleségül nem adta az apja. De aztán leszállott az éjszaka, s eljött Péter, hogy az öccsét fölváltsa. Ő is sóhajtozott, ő is hiába. Telt az idő, múlt az idő, de Hold sem hágott föl az égre. Pétert Illés váltotta föl az örökösben. Keletnek fordulva várt, várakozott, hogy az ég alja megszínesedjék. De hasztalan várt, az irgalmatlan sötétség meg sem lebbent.

Illés fölrázta a két öccsét, s tanakodni kezdtek, ugyan bizony mi baja eshetett Napnak, Holdnak meg a kicsi Csillagnak. Úgy végezték, hogy elmennek a konok királyhoz, s őt kérdezik meg a lányai felől.

Három napig tartott, míg a szuroksötétben elbotorkáltak a királyi palotába. Ott aztán megtudták, hogy Napot a huszonnégy fejű sárkány ragadta el, Holdat a tizenkét fejű, Csillagot a hétféjű.

- No - mondta Illés -, mi is megszabadítjuk felséges királyatyánk leányait, de jutalmul a kezüket kérjük.

Nem azért volt konok a király, hogy az akaratát megmásítsa.

- Inkább sohasem lássam őket, minthogy bojtárné legyen belőlük – ezt mondta a király, s haragosan dobbantott.

De ha ő dobbantott, Illés kétakkorát dobbantott.

- Ha nem adja szépszerivel - felelte Illés -, elveszük erővel. A tetejében még a királyságát is felosztjuk magunk között, mert

mi vagyunk a földkerekség leghatalmasabb bojtárjai.

- Majd adok én nektek királyságot! – kiabált a konok király, s a kardja után kapkodott. Még szerencse, hogy a sötétségben nem találta.

A három legény pedig útnak eredt. Az orruk végét sem látták, nemhogy a lábuk alá nézhetek volna. Botorkáltak, mint a vakok, s olyan lassan haladtak, hogy tíz nap alatt tettek meg egynapi járőföldet.

A tizedik napon Illés fölsóhajtott :

- Ekkora sötétségben bajos dolog sárkányra lelni - mondta.

- Majd csak rájuk találunk valahogy - felelt Péter.

Megint mentek egynapi járőföldet, megint tíz nap alatt. Ekkor meg Pétert fogta el a csüggedés.

- Bajos dolog sárkányra lelni ekkora sötétségben - mondta.

- Majd csak rájuk találunk valahogy - biztatta két bátyját Áron.

Mentek tovább lankadatlan. A tizedik napon a három legény egyszerre megállott. Halovány derengést láttak, mintha a meszeségben egy kicsiny csillagocska világítana.

- Az én kedvesem világít ott - mondta Áron, s megindult, hogy a sárkánnyal megvívjon. Ment a derengés iránt, s nem sokára elért egy nagy rézhídra. Amint a hídra rálépett, száz rézharang kondult meg. A nagy zengedelem csak akkor halt el, amikor megjelent a hétfejű sárkány.

- Mit keresel te itt - kérdezte a sárkány -, ahol a madárnak sincs helye?

- Téged kereslek, hogy megvívjak veled – felelte Áron.

Vette a kicsi vesszőt, rásújtott a sárkányra. A csúnya állat azon nyomban elterült, azt sem tudta hol a feje, holott hét volt neki. Láttá Áron, hogy a sárkány nem pusztult el, megtörülközött hát gyorsan az erőszaporító kendőben. Derékon kapta a sárkányt, s úgy földhöz teremtette, hogy menten szörnyethalt. Akkor levágta mind a hét fejét.

Csillag csak ezt várta. Leszaladt a várból, belevetette magát Áron karjába, s így szólt :

- Én a tied, te az enyém, ásó, kapa válasszon el egymástól.

Gyorsabban haladtak, mert Csillag világított. Jó ideje mentek már, mikor ezüstös fényt pillantottak meg a fák között.

- Az én kedvesem világít ott - szólalt meg Péter, s megindult, hogy a sárkánnyal megvívjon. A derengés iránt lépegetett, s nemsokára elért az ezüsthídra. Alig tette rá a lábát, megkondult száz ezüstharang. A nagy zengedelem csak akkor csitult el, mikor megjelent a tizenkét fejű sárkány. Haragosan jött, tüzet okádott mind a tizenkét fejéből.

- Hát te mit keresel itt, hol a madárnak nincsen helye? - kérdezte a sárkány.

- Én téged, hogy megvívjak veled - felelte Péter. Fogta a kicsi vesszőt, megsújtotta vele a sárkányt. Az undokságos szörny tüstént elvágódott a földön. De már iparkodott is, hogy talpra álljon. Péter gyorsan megtörülközött erőszaporító kendőben, derékon ragadta a sárkányt, s földhöz teremtette. Nagyot nyekkent a sárkány, s tizenkét felé lehelte ki a lelkét.

Hold csak ezt várta. Leszaladt a várból, belevetette magát Péter karjába, s így szólt :

- Én a tied, te az enyém, ásó, kapa válasszon el egymástól.

Most még gyorsabban haladtak. Útjukat Csillag és Hold ügyesen megvilágította. El is értek hamarosan az aranyhíd elé. A híd mögött pirosas fény csillogott.

- Az én kedvesem világít ott - kiáltott föl Illés, s futott, hogy a sárkánnyal megvívjon. A piros fény kalauzolta. Csakhamar megkondult száz aranyharang, ami arról tudósított, hogy Illés rálépett az aranyhídra. A nagy zengedelem csak akkor némult el, amikor lángok között megjelent a huszonnégy fejű sárkány.

- Mit keresel itt, hol a madárnak sincsen helye? - kérdezte a sárkány.

- Jöttem, hogy megvívjak veled - felelte Illés. Kapta a kicsi

vesszőt, rácsapott vele a sárkányra. A förtelmes szörnyeteg lebukott a földre. De csak félig, már tápázkodott is, hogy rávesse magát Illésre. Amaz ügyesen megtörülközött az erőszaporító kendőben, bátran átnyalábolta a sárkányt a derekánál, megforgatta, földhöz rittyentette. El is pusztult a sárkány egyszerűen.

Erre várt csak a Nap. Mindjárt rohant le a várból, belevetette magát Illés karjába, így szólt :

- Én a tied, te az enyém, ásó, kapa válasszon el egymástól.

Abban a szempillantásban elárasztotta a világosság a földet. Boldogok voltak az emberek, boldogok az erdő-mező vadjai, boldogok a fák, a virágok. Most tapasztalták csak igazán, mekkora áldás a fény, s milyen nyomorú az élet az örökös vakságban.

A három legény feleségül vette a három királykisasszonyt. Azóta is boldogan élnek. Aki nem hiszi, nézzen az égre.

December 6. Miklós napja

Miklós püspök egykor, régen,
Segített a szegény népen.
Őt dicsérte koldus, árva.
Emlékezzünk jóságára.

Miklós püspök a legismertebb, a legnépszerűbb szent az egész világon.

Egyszerű emberként élt a nép között, miközben tanított és szeretetet hirdetett.

Minden este órákig sétált Myra városka utcáin, beszélgetett az emberekkel, figyelt a gondjaikra.

A leghíresebb legenda szerint :

a kolostor szomszédságában élt egy elszegényedett ember és három eladósorban lévő leánya. Olyan szegények voltak, hogy a lányok nem tudtak férjhez menni, mivel hozománnyal nem rendelkeztek. Anélkül pedig akkoriban elképzelhetetlen volt a házasság.

Egy este a lányok azon vitatkoztak, hogy melyikük adja el magát rabszolgának, hogy tudjon segíteni a családon, és hogy a másik férjhez tudjon menni.

Ezt meghallotta Miklós püspök. Egy marék aranyat kötött keszkenőbe és bedobta a lányok háza ablakán.

Majd egy év múlva ismét egy keszkenő aranyat dobott be hozzájuk.

A lányok azt hitték, csoda történt, de lépteket hallottak és kinézve az ablakon egy piros ruhás embert láttak elsietni a sötétben.

A harmadik évben nagyon hideg volt, az ablak be volt csukva.

Ezért Miklós püspök felmászott a ház tetejére és a kéményen dobta be az aranyat.

A legkisebb lány éppen akkor tette a harisnyáját a kandalló szélére száradni, s a pénz pont beleesett.

Az ismeretlen jótevőről kezdték azt hinni, hogy a hóborította Taurusz hegyről maga a Tél Apó jön el ezekkel az ajándékokkal. Az idő folyamán mégis kitudódott a titok, hogy a jótevő maga Miklós püspök.

Innen ered az a ma is élő hagyomány, hogy a gyerekek ablakokba teszik a kitisztított cipőjüket, vagy a kandallóra akasztják a zoknijaikat. A Mikulás pedig piros ruhában, fején püspöksüveggel, vagy piros kucsmával, hátán puttonnyal járja az országot - világot és megajándékozza a „jó” gyerekeket.

Mikulások a nagyvilágban :

Ausztria :	Kristkind , Niklo
Ausztrália :	Father Cristmas
Azerbajdzsán :	Shakta Bahah
Kína :	Dun Che Lao Ren
Japán :	Hoteisho
Finnország :	Joulupukki
Görögország :	Hagios Nicolaus
Olaszország :	La Befana, Babbo Natale
Szlovénia :	Bozicek, Dedek Mraz
Hollandia :	Sinterklaas

Miklós - napi alakoskodás

A Dunántúlon és a magyar lakta területek északi részén ismert a Mikulás - járás. A játék lényege : Miklós püspök kíséretével betér olyan házakba, ahol gyerekek vannak. Ördöggel vagy krampuszal érkezik, „büntet” vagy ajándkoz.

A piros köpenyes, nagyszakállú, jóságos Mikulás a városi polgárságtól a falusi értelmiség közvetítésével jutott el a parasztságához.

A Mikulás szó a Miklós név szlovák megfelelője csak a 19. század végén került a köznyelvbe.

Az ördögszerű krampuszfigura pedig bajor - osztrák eredetű.

Miklós - napi alakoskodásra azonban ennél korábbi adatok is vannak. Dunántúlon, Miklós napján a legények bekormozott arccal, kifordított bundában, láncot csörgetve ijesztgették a gyerekeket és a nagyobb lányokat is.

A Láncos Miklósnak nevezett alakoskodók felkeresték a tollfosztót, megimádkoztatták a gyerekeket, a háziaktól ajándékot kaptak.

Más vidékeken a férfiak maskarákba öltöztek, fejükre harisnyát húztak, kenderkócból szakállat készítettek. A csörgős botokkal nagyokat csaptak a padlóra, hogy minden bajtól, betegségtől megvédjék a lakókat.

Volt vidék, ahol csak ketten vettek részt a Miklós - járásban. Az egyik Szent Miklósnak, a másik ördögnek öltözött, néha szalmából púpot is készítettek a hátára és kolompot vitt magával.

Az ördög vesszőkorbáccsal fenyegette a gyerekeket.

Egyébként nem csak Mikulásnap, hanem Borbála -, és Luca – napkor Európa szerte ismerték az ijesztő, büntető, adományozó alakoskodást.

Ez a nap ősi gonoszjáró nap is volt, és a gonoszúzás szokása a gyerekek számára nem kedvezett. Erről tanúskodik Csepreg tiltása is 1785-ből :

„... Minekutána ősi időktől fogva tapasztaltatott, hogy némelyek a lakosok közül a Szent Miklós püspök napja előtt való estvéli vagy éjszakai időben különféle öltözetekben és álarcokban járnak házról-házra, s a gyenge gyermekeket is helyes elmével is ellenkező, ijesztő, csúfos figurákkal rettegtetik, keményen meghagyatik, hogy senki a lakosok közül úgy gyermekeinek, mint alattvalóinak ezentúl meg ne bátorkodják engedni Szent Miklós előtti este az ily színes öltözékbe való járást. „

Ebből az alakoskodásból századunkra csak a krampusz és a gonoszúzó virgács maradt meg.

December 25. Karácsony napja

Ha a **karácsony** közeledik, mindenkit, mindannyiunkat örömteli várakozás tölt el. Várjuk az ünnepélyes, szép estét, a tűndöklő fát, a gondtalan együttlétet, az ajándékokat.

A karácsony az emberiség egyik legrégebbi ünnepi hagyománya. A kereszténység jelentős ünnepe, Jézus születésnapja.

Előzményei :

Amióta az emberiség földműveléssel, állattartással foglalkozik, a napfénynek, a meleg tavaszi és nyári hónapoknak óriási szerepük van az emberi társadalmak életében. Az emberek a táplálékukat a meleg időszakokban tudták megtermelni, ilyenkor a bőség és a jólét jellemezte a közösség életét, szemben a téli napokkal, amikor az éhezés, a hideg és a sötét kerített mindent hatalmába.

Érthető tehát, ha az ókori népek hálaadó, köszöntő rítusokkal ünnepelték a téli napfordulót, amely időponttól kezdve a nappalok egyre hosszabbodnak, átvitt értelemben a fény győzedelmeskedik a sötét éjszaka felett.

Ezeknek a rítusoknak az is a szerepük volt, hogy az elcsigázott emberekbe reménységet, hitet öntsenek, hogy könnyebben viseljék azt az időt, ami a tavasz beköszöntéséig hátravan.

Az ókori Rómában az emberek nagy lakomákkal, tánccal, zenével ünnepeltek. A házaikat örökzöld borostyánnal díszítették.

A mai értelemben vett keresztény karácsonyról a IV. század óta emlékezünk meg. Azóta a karácsony ünneplése az egész világon elterjedt, bár vannak természetesen különbségek az egyes országok szokásai között.

A legismertebb szokás a karácsonyfa állítás, melynek előzménye a pogány hagyományokban is megtalálható. Termőágot, zöldágot vittek a házba, illetve a ház és a ház környékét is örökzöld ágakkal díszítették.

Magyarországon a zöldág általában rozmaring ágacska volt, nyárfa vagy kökénybokor ága. A gerendára függesztették fel, aranyozott dióval, piros almával, mézesbábbal, szalmafigurákkal díszítették.

A diónak rontást űző erőt tulajdonítottak, a gyümölcs a bőség, egészség jelképe, a szalma pedig a betlehemi jászolra emlékeztet.

A legenda szerint Luther Márton ünnepelte először gyetyafényes karácsonyfaival a karácsonyt, saját gyermekeivel.

A XV. században Freiburgban pékinasok állítottak karácsonyfát a város kórházának.

Nálunk Brunswick Teréz, martonvásárhelyi grófnő állított először karácsonyfát 1825-ben.

Átvitt jelentése a hagyományosan pirossal ékesített fenyőnek az életfa, a természet évről-évre való megújulása, körforgása. A fán látható girland a paradicsomi rosszra csábító kígyót jelképezi, az alma a tudás fájáról szakasztott gyümölcsre emlékeztet. A gyertyák pedig a fény, a nap, a kereszténység felfogása szerint Jézus szimbólumai.

A magyar paraszti életben a mai értelemben vett karácsonyfa állítás szokása házilag főzött szaloncukorral, a fa alá helyezett Betlehemmel csak a XX. században terjedt el.

A karácsonyfát hagyományosan Vízkeresztkor, január 6-án bontják le.

Karácsonyi ünnepi vacsora

A karácsonyi asztal a néphagyományokban fontos szerepet játszott az ünnepkor. Mind az asztal díszítésének, mind az étkezésnek szigorú rendje volt. A feltálat fogásoknak mágikus erőt tulajdonítottak.

A karácsonyi abroszt az év során még általában vetőabrosznak használták – ebből vetették az első gabonamagvakat, hogy bő termés legyen.

Az asztalra gabonamagvakat helyeztek, ebből adtak a baromfiaknak is, hogy jól tojjanak, az asztal alá pedig szalmát tettek annak emlékére, hogy Jézus jászolban született. Később ezt a szalmát a jószág elé tették, hogy egészséges legyen, de volt, ahol a gyümölcsfákra kötözték belőle, jó termést remélve.

A szigorú rituálékhoz tartozott, hogy gazdaasszony nem állhattott fel a vacsora közben az asztaltól, hogy jó tojó tyúkjai legyenek.

Az ételek közül előnyben részesítették azokat, amelyek bőséget, jó termést ígértek a háziaknak. Innen a bab, borsó, lencse, mák, dió, hal (a pikkelye miatt) megjelenése a karácsonyi asztalon.

A karácsonyi morzsát összeszedték és az állatoknak adták, hogy termékenyek legyenek. De jó volt betegek gyógyítására, rontás elűzésére is.

Sok helyen az asztalt nem szedték le, hogy a betérő kis Jézus ne maradjon éhes.

A paraszti étkezési szokások alapjai ma is megtalálhatók karácsonyi étrendünkben. Gyakoriak a halból készült ételek, a mákosguba és az elmaradhatatlan beigli – a diós, mákos kalács.

Jézus születésének története

„Történt azokban a napokban, hogy Augustus császár parancsot adott ki, hogy írják össze az egész föld minden lakosát. El is indult mindenki, ki-ki a maga városába, hogy feliratkozzék. József is elment ezért galileai Názáret városából Betlehembe, mivel a Dávid házából származott. Vele tartott várandós felesége, Mária is. Amikor pedig Betlehembe érkeztek, Mária várandóságának ideje betelt és elérkezett szülés napja. Mivel vendégfogadó háznál nem jutott nekik hely, egy istállóban szálltak meg. Mária ott szülte meg fiát, majd bepólyálta és a jászolba fektette... „

„A vidék pásztorai azon az éjszakán kint tanyáztak a mezőn, és vigyáztak a nyájukra. S íme, az Úr angyala megjelent nekik, az Úr dicsfénye pedig körülvette őket, ők pedig igen megrémültek. Akkor így szólt hozzájuk az angyal :

- Ne féljeteK, mert nagyörömet hirdetek néktek, mely az egész föld öröme lesz : megszületett Dávid városában a Megtartó, az Úr Krisztus! Erről ismeritek meg : egy bepólyált gyermeket találtok, aki jászolban fekszik.

És akkor hirtelen mennyei seregek sokasága jelent meg az angyallal, Istent dicsérték, és így énekeltek :

- Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, békeség és jóakarát a földön az embereknek!

Amikor az angyalok mennyei serege felment a mennybe, a pásztorok azt mondták egymásnak :

- Menjünk el mind Betlehembe, hogy meglássuk, amit az Úr megjelentett nekünk!

El is mentek nagy sietséggel Betlehembe, és megtalálták a kisgyermeket, aki jászolban feküdt.

És a pásztorok leborultak a kisdéd előtt, és imádták Krisztust.

És elbeszélték Máriának és Józsefnek, hogy milyen mennyei jelenést láttak és hallottak a gyermek felől.

Majd visszatértek a mezőre Istent dicsérve és dicsőítve, mert látták, hogy minden úgy volt, ahogyan az angyalok megmondták. „

(365 történet a Bibliából gyermekeknek
Lukács evangélium, 2. rész)

Betlehem - a város nevének jelentése „ a kenyér háza ”.

Ebben a városban Jézus születési helye fölé templomot emeltek. Az eredeti barlang-istállóba a templomból lehet lemenni. A barlangban ezüst csillag jelzi a földön a helyet, ahol Mária világra hozta gyermekét.

Betlehemezés - a magyar paraszti hagyomány egyik legismertebb és legnépszerűbb, többszereplős dramatikus népszokása a karácsonyi ünnepkörben.

Tulajdonképpen pásztorjáték, azt a történetet meséli el, melyben Jézus születésekor pásztorok és a „háromkirályok” (a Napkeleti bölcsek) meglátogatják a jászolban barmok között fekvő kisdedit és Máriát.

A betlehemezőik általában férfiak, legények vagy gyerekek. Betlehemet visznek magukkal, ami fából, papírból készült jászol, melyben a szent család figuráit és a jászolban fekvő állatokat ábrázolják - helyezik el.

A dramatikus játék részei a bekéretőzés, a háziak köszöntése, a születéstörténet felolvasása vagy előadása, adománygyűjtés. Majdnem minden vidék betlehemes játékának más a szövege, és változik szereplőinek száma is. Akik állandó szereplők, azok a pásztorok - külön megemlítendő közülük az öreg pásztor.

Köszöntő

Rég született Jézus messze Betlehemben,
nekem mégis itt van ma is a szívemben,
amerre csak járok, boldogan kívánom :
legyen mindenkinek ilyen a karácsony!

Üdvözet

Üdvözlégy te kiskirály, jászolka lakója,
gazdag vagy te, bármilyen szegényes a pólya.
Boldog, akit trónusod elé odaengedsz,
annak többé bánata, könnye, baja nem lesz.
Az örökké így dalol a mennyei tájon :
de jó nálad, Jézusom, irgalmas királyom.

Ének

Betlehem, Betlehem, a te határidba
érkezett Mária rongyos istállóba.
Ott ülven mind egyre elhagyott gerlice,
elkészíté magát a boldog szülésre.

Egy angyal, egy angyal újságot hirdetett :
Betlehem városba kisjézus született.
Hideg szél fújdogál, jaj, de nagyon fázik,
a kised Jézuska értünk siránkozik.

Január

Boldogasszony hava

Egy á kevés,
Száz meg már sok á,
A mi Sáránk
éljen soká!

Boldogasszony hava

Január rendszerint a legkeményebb hideget hozó téli hónap. A hosszú, sötét esték jó alkalmat nyújtanak a családi-baráti együttlétekre, viccelődésre, szórakozásra.

szólás, mondás, találós kérdés

Tudja a csíziót.

(okos emberre, a naptárt ismerő tudós elmére vonatkozott)

Otthagy csapot-papot.

(gyorsan elmegy)

Kákán is csomót keres.

(kötekedő)

Egyik kutya, másik eb.

(egyik sem különb a másiknál)

Lóvá tesz.

(becsap)

Nincsen sütnivalója.

(buta)

Télben csinál házat.

(nem időben csinál valamit)

Nincs télnek rossz gyümölcse.

(télen a kevésbé finom gyümölcsöt is sokra kell becsülni)

Úgy jár a keze, mint a motolla.

(sebesen hadonászik)

Úgy jár a szája, mint a motolla.

(gyorsan és sokat beszél)

Úgy jár az ujja, mint a motolla.
(gyorsan és ügyesen dolgozik a kezével)

Olyan könnyen pörög, mint az orsó.
(könnyű, gyors mozgású valaki)

Kint is van, bent is van,
mégis csak a házban van. (ablak)

Kezet fog mindenkivel,
aki jön, vagy aki megy. (kilincs)

Négy lába van, mégsem jár,
jó rajta a teli tál. (asztal)

Négy lába van, mint a székeknek,
rá is ülnek a legények,
néha még a lányok is,
de nem ül rá a kocsis. (ló)

természetben

Az erdei állatok szenvednek a leginkább a hidegtől és az éhségtől. A vaddisznók, az őzek és a szarvasok táplálékáról az embereknek kell gondoskodni.

Mi bent a falvakban, városokban a madarakat etetjük : a cinkéket, a feketeerigót.

Sokat dolgozik a harkály, de nem csak táplálékot keres, hanem a kisebb madaraknak odút is készít.

A madarak a táplálkozáson kívül úgy védekeznek a hideg ellen, hogy felborzolják a tollukat és ez így olyan, mintha légpaplan borítaná.

A lakásban többféle magot csíráztathatunk. Így láthatjuk a növények születését, ahogy az élettelennek tűnő magocskákból új élő növény fejlődik.

- búza, árpa kerti földben

- nagy szemű bab nedves fűrészporon

A csíráztatás feltétele a sok víz és a meleg levegő.

Kányádi Sándor : Aki fázik

Aki fázik, vacogjon,
fújja körmét, topogjon,
földig érő kucsmába,
nyakig érő csizmába,
burkolózzék bundába,
bújjon be a dunyhába,
üljön rá a kályhára -
mindjárt megmelegszik.

Weöres Sándor : A hópihe

Mint a fehér rózsaszirma
lágyan hullok, lebegek,
pihe-puha fehérséggel
én pólyálom a telet.

Nyáron nagy dunnában alszom,
téli útnak eredek,
cukor-fényű lepedőbe
én pólyálom a telet.

Január 6 : Vízkereszt, a Háromkirályok napja

A római egyház így nevezi ezt az ünnepet : „ Az Úr megjele-
nése „.

A keleti egyház e napon Krisztus születését ünnepelte.

A nyugati egyházban e naphoz kötik a **Háromkirályok**
látogatását a kis Jézusnál.

A **vízkereszt** elnevezés pedig Krisztus megkeresztelkedésére
utal. Ennek emlékére a nyugati egyházakban, a templomokban
vizet szentelnek, s ebből a szentelt vízből a hívek hazavisznek
valamennyit. A szentelt víz ugyanis sok mindenre használható
az év folyamán.

A ház apraja-nagyja kortyolt belőle, hogy megóvja őket a torok-
fájástól. Öntöttek a kútba, hogy a víz meg ne romoljon.

A szentelt víz az embert a születésétől a halálig kísérte : ebből
a vízből hintettek a bölcsőre, a menyasszony koszorújára, a ha-
lott koporsójára.

Kis fiolában védelem a gonosz ellen.

Vízkeresztkor házszentelést is végeztek. Ennek a szokásnak
koleda, vagy koledálás a neve. A pap ilyenkor tömjén és víz
mellett a krétát is megáldotta. Ezzel a szentelt krétával a hívek
házának szemöldök gerendájára felírták a Háromkirályok nevét
jelölő betűjeleket :

G + M + B

és az évszámot. Hitték, hogy ez a felirat megvédi a házat a
rontás ellen.

A néphagyomány szerint a papot ilyenkor pár percre le kellett
ültetni, hogy áldott legyen a ház, hogy jól tojjanak a tyúkok,
csak ezután volt szabad útjára engedni.

A gazdaasszonyok a kapuig kísérték a papot, mert az a babona
járta, hogy olyan hosszú lesz a kendertermés, amilyen hosszan
a papot kísérte az asszony.

Az eladó lányok a klárisukat (nyakéküket) a küszöb mellé dugták, hogy a pap átlépje azt. Este azután a párnájuk alá dugták, és megálmodták, hogy ki lesz a jövőbelijük.

Ilyenkor sok helyen farsangot kezdő mulatságot tartottak, ahol a legényeknek nem a lányokkal, hanem a menyecskékkel kellett táncolniuk, és minél hosszabban táncoltak, annál hosszabb lett a kender.

Ehhez az ünnephez tartozott a Háromkirály-járás is.

Szoktuk ezt az időszakot a csillagok időszakának is nevezni. A **csillag** mint a reménysugár, egy új lehetőség hordozója jelenik meg.

Már átbillentünk a legsötétebb nappalokon és kezdünk a világosság felé tartani.

De ilyenkor a természetben még nagyon hideg van.

Háromkirályok - Napkeleti bölcsek

A bibliai napkeleti bölcsek a csillag vezetésével Keletről érkeztek Betlehembe, hogy hódoljanak Jézusnak, a zsidók királyának.

A múlt században nagy hagyománya volt a betlehemezés, melyben feltűnt Gáspár, Menyhért, valamint Boldizsár.

Angolszász területen Caspar, Melchior es Baltasar szerepel a leírásokban. Hogy mikor és hol magyarosították a nevüket, már senki sem tudja megmondani.

Az Újszövetség első fejezetében, Máté evangéliumában tűnik fel néhány sor erejéig az a néhány utazó, akik Jeruzsálemben, Heródes palotájában keresnek egy újszülött gyermeket.

A történet szerint Heródes kérte a bölcseket, hogy jelentsék neki a gyermek születésének pontos helyét, mert meg akarta őt ölni. A napkeletiek megtalálták a Mária és József otthonául szolgáló istállót, térdre borultak a Megváltó előtt, majd ajándékokat helyeztek el a jászolnál. Éjszaka pedig álmot láttak, melyből megtudták, hogy nem szabad visszatérniük Heródeshez. Így egy másik úton tértek haza.

Miután a Biblia nem ad pontos leírást, hogy honnan jöttek és kik voltak, a nép mesét költött a titokzatos bölcsek köré.

Számuk valószínűleg azért lett három, mert három különböző ajándékkal lepték meg az újszülöttet.

Egyes feltételezések szerint perzsa papok vagy babilóniai csillagászok lehettek. Hazájuk Arábia, Mezopotámia, Babilónia vagy Perzsia lehetett.

Egy másik magyarázat alapján a XIV. században a keresztény Nyugaton úgy gondolták, hogy három kontinens létezik : Európa, Ázsia, Afrika. A bölcsek ezeknek a kontinenseknek a királyai lehetek. Ez alapján a történet azt fejezi ki, hogy az egész világ fejet hajtott Jézus előtt.

A királyok más minőséget jelenítenek meg, mint a pásztorok. A pásztorok a tiszta földiességet, az egyszerű emberi sorsot. A királyok az égi bölcsességet, a jövőbe látás tudományát. Ez a két pólus van jelen a születésnél.

A Háromkirályok ereklyéit a kölni dómban őrzik, egy díszes sír-
emlékben. A hagyományok szerint az ereklyetartóban a bölcsek
csontjai találhatóak, melyet Nagy Konstantin édesanyja, Szent
Ilona császárné talált meg a Szentföldön. Ő vitette azokat
Konstantinápolyba, a Hagia Sophia bazilikába. Innen később
Milánóba, majd 1164-ben I. Frigyes császár vitette Kölnbe.

Mirha

Keserű ízű, balzsamos illatú, sárgás-vörösesbarna mázgás
gyanta. Két legfontosabb fajtája a : **herabol** és a **bisabol**.
Az előbbit Etiópiában. Arábiában és Szomáliában elterjedt
myrrha fából nyerik, az utóbbit pedig a hasonló külsejű, arabiai
erythraea fajból.

A mirhát az ókorban nagy becsben tartották, drága füstölősze-
rek, illatszerek és kozmetikumok egyik összetevőjeként,
valamint külsőleg használatos kenőcsökben, gyógyszerekben
és a balzsamozásban használták.

Tömjén

Tömjént használták a kellemetlen szagok ellen, a rossz szelle-
mek elűzésére, az Istenek dicsőítésére.

Babilóniában is elterjedt a tömjénnek füstölés, mint a vallási
szertartások része. Izraelben csodatevő hatást tulajdonítottak
neki.

Távol-Keleten belsőleg és külsőleg egyaránt használták
gyógyszerként.

Újévköszöntők

Bor, búza, békesség szálljon házatokra,
ez új esztendőben minden jószágtokra,
adjon Isten áldást tápláltatástokra,
virrasszon az Isten több fényes napokra :
szívemből kívánom!

Adjon Isten füvet, fát,
tele pincét, kamarát,
egészséget, boldogságot
az új esztendőben!

Békét, egészséget!
Nem kívánok én mást :
az új esztendőben
sok pénz üsse markát!

Jégország királya népmese

Volt egyszer egy szegény ember. Ennek a szegény embernek annyi fia volt, mint a rosta lika, még eggyel több. Éjjel-nappal búslakodott szegény, hogy mit csináljon ezzel a teméntelen sok gyermekkel. Annyian voltak, hogy nem is talált valamennyinek más-más mesterséget. A legidősebb mészáros lett, de ez elvette a többinek a kedvét a mesterségétől, így ahányan voltak, annyifélébe fogtak. Azám, csakhogy a legkisebbnek semmiféle mesterség sem maradt!

Mondta az apja :

- Légy fiam csizmadia, a csizmának mindig van keletje!

- Nem leszek én - mondá János (mert így hívták a legfiatalabbat) -, elég egy csizmadia egy famíliából!

- Hát aztán mi lesz belőled?

Felelte János:

- Vagy király, vagy halál.

Nagyot kacagott a szegény ember :

- Ó, te oktondi, te, hát azt hiszed, hogy olyan könnyű királynak lenni?

- Már vagy könnyű vagy nem, de én király leszek, ha addig élek is!

Hát bizony János nem tréfált, sokáig nem is teketóriázott, a kovács bátyjával csináltatott három vasbocskort, az anyjával süttetett három hamuban sült pogácsát, azzal elbúcsúzott mindenkitől, s indult szerencsét próbálni.

Ment, mendegélt, hegyeken-völgyeken által, hetedhét ország ellen, s addig ment, amíg egy nagy fekete városba ért. Itt lakott a Feketeország királya.

Nem sokáig gondolkozott, bement a palotába, egyenest a hoptesterhez. Köszönté illendőképpen :

- Adjon isten jó napot, hopmester úr, hát hogy s mint szolgál a drága egészsége?

- Isten hozott, te szegény legény! Én megvolnék úgy-ahogy, de te mi jóban jársz itt?

- Én bizony - felelé János -, azért jöttem, hogy megkérdezzem, nem volna-e szükség királyra.

Nagyot nézett a hopmester, szeme-szája tátva maradt, de úgy, hogy bemasérozhatott volna rajta egy regiment katona.

Mondá János :

- Hát ne csodálkozzék, hopmester úr, ez nem tréfabeszéd!

De most már a hopmester akkorát kacagott, hogy a palota megcsendült belé.

- Na, hiszen éppen jó helyen jársz itten. Tudod-e, hogy a királynak annyi gyermeke van, mint a rosta lika, még eggyel több? Azt sem tudjuk, melyiket tegyük királynak.

- Hát hiszen jól van - mondá János -, akkor az Úristen áldja, szentelje meg kigyelmedet, hopmester uram, én megyek egy országgal tovább!

János ment tovább. Egy pár vasbocskor már elszakadt volt, most felkötötte a másodikat. Ment, mendegélt, s addig meg sem állott, míg a Vörösországba nem ért. Azért hitták ezt Vörösországnak, mert itt ember, állat, minden vörös volt. De ő ezt szemügyre sem vette, ment egyenesen a király városába, ott is a király palotájába, de most már nem ment a hopmesterhez, hanem egyenest a királyhoz, mert azután jutott eszébe, mikor már eljött volt Feketeországból, hátha lóvá tette a hopmester, hátha nincs is gyermeke a királynak, s a hopmester foga vásik a királyságra.

Audenciát kért, s a király mindjárt el is fogadta.

- Adjon isten jó napot, vörös király őfelsége! Hát hogy s mint szolgál a drága egészsége?

- Köszönöm kérdésedet, fiam – felelte a király -, én csak megvolnék, mint öreg ember, de hát ugyan bizony mi szél vetett

az én országomba, mert látom, hogy nem országombéli vagy?

Felelé János :

- Hej, felséges királyom, életem-halálom kezébe ajánlom, ha én ezt úgy egy szuszra elmondhatnám! Akár hiszi, akár nem, Székelyországból jöttem ide, hogy szerencsét próbáljak, mert annyian vagyunk testvérek, mint a rosta lika, még eggyel több, s nekem már mesterség sem jutott, mind elszedték előlem a bátyjaim.

- Hát aztán mi szeretnél lenni? - kérde a király.

- Én bizony azt gondoltam, hogy jó volna királynak lenni.

- Ú-úgy-e te! Azt hiszed, olyan könnyű? Hej, fiam, nehéz hivatal az! Csak az tudja, ki próbálja.

- A' már igaz - mondá János -, de én azért megpróbálnám.

- Jól van - mondá a vörös király -, mondok neked valamit. Nekem nincs fiam, csak egyetlen leányom, de erre nem szeretném hagyni az országot, mert gonosz a szomszédunk. Hallottad-e már hírét Jégországnak? Ott van a világ végén, még azon is egy sánta arasszal túl. Ennek az országnak a királya már sok borsot tört az orrom alá. Egész életemben arra törekedtem, hogy elfoglaljam az országát, de nem lehetett, mert ahány katonát odaküldtem, mind jéggé fagyott. Egy egész ármádiám áll ott megfagyva, egy tapodtat sem tudnak mozdulni a helyükből. Hej, hány herceg vállalkozott már, hogy így, hogy úgy elfogják a jégkirályt, minden katonáját, de még egy sem tért vissza!

- No, hát majd visszatérek én! – mondá János.

- El se menj, fiam, hiába! Nem ismered te a jégkirályt. Jég annak minden porcikája, s ha bosszantani akar engem, az országunk fele fordul, egyet fúj a szájával, s a legrekkenőbb nyárban fű, fa, virág, gabona, minden, de minden csonttá fagy az országomban.

- Már egy életem, egy halálom - mondá János -, én megyek, az Úristen áldja meg, felséges királyom!

A második bocskor már elszakadt volt, s János felkötötte a harmadikat is. Gondolta : amire ez elszakad, vagy király lesz Jégországban, vagy halál fia!

Ment hegyeken-völgyeken által, s estére egy kis házikóhoz ért. Gondolja, beszél ide, s szállást kér. Bemegy, s hát egy vénséges vén asszonyt talál. Volt legalább százezer esztendő, ha nem több.

Köszönti :

- Adjon isten jó estét, öreganyó, hát hogy s mint szolgál az egészsége?

- Szolgál, ahogy szolgál – felelt az öregasszony -, csak lassabban beszélj, mert ha felébreszted a fiamat, vége az életednek.

- Nye, te nye! – rikkantott János. – Hát ki s miféle az a kend fia?

- Az bizony a Nap, tudd meg, te szerencsétlen!

Hej, megijedt János! Ha hiszen azt ő tudta volna, bizony mindjárt suttogóra fogta volna a beszédét.

- Jaj, lelkem, öreganyám, ha én azt tudtam volna! No, de ki is gondolhatta, hogy ilyen kicsi kalibában lakik a Nap!

Szerencsére a Nap nem ébredt fel álmából, s semmi baja sem történt Jánosnak. Mikor aztán olyan mélyen aludt a Nap, hogy ágyúszóval sem lehetett volna fölébreszteni, megszólalt az öreganyó :

- No, most mondd el, mi járásbeli vagy!

Elmondta János, hogy miben jár.

- Hej, édes fiam, nagy fába vágta a fejszédet. Terajta csak az én fiam segíthet egyedül. Hiába is még oda, mert jéggé fagysz, mint a többi, ha az én fiam egyszer arra nem veszi az útját.

Gondolta János, már csak megvárja, míg felébred a Nap, akkor megkéri szépen, hogy legalább egyszer vegye útját Jégország felé is.

Aztán egy kicsit elszundított. Hajnal felé a Nap a sötét oldaláról a világosra fordult, s felszedelőzködött, hogy induljon el világjáró útjára. De mikor éppen indulóban volt, elejébe állott János, s köszönté illendőséggel :

- Adjon isten jó reggelt, áldott Napom! Szerencsés visszajövetelét kívánom!

Megállt a Nap nagy csodálkozással, hogy hát miféle ember jár itt a világ végén, amin túl már csak a Jégország van.

- Adj' Isten - felelt a Nap -, hát te ki s mi vagy, ecsém?

Elmondja János, hogy ő bizony szegény székely legény, hogy az apja azt szeretete volna, ha csizmadia lesz, de ő inkább királyságra adta a fejét, történjék vele akármi.

- Ó, Napom, édes áldott Napom - mondá János -, tekints reám kegyesen, s ragyogj föl egyszer Jégországban is!

Azt mondá a Nap :

- Hm, ecsém, János, nem megy az olyan könnyen. Nagyobb úr is kérte már ezt tőlem. Hányszor könyörgött , istenkedett vörös király, s mégsem ragyogtam fel Jégországban, mert nem kedvem szerint cselekedett. Én előbb kipróbálom az embereket, s ha látom, hogy érdemesek rá, akkor segítek rajtuk.

- Köszönöm, áldott Napom a szép beszédet - mondá János-, majd meglátod, hogyha rám sütsz, nem sütsz hitvány emberre.

Azzal szépen elbúcsúztak egymástól. A Nap ment kelet felé, János észak felé.

- Na, te bocskor - mondá János a harmadik bocskornak, mikor fölötötte -, csak addig tarts ki, míg Jégországba érek, aztán lesz, ahogy lesz!

S ment, ahogy csak győzték a lábai. Addig ment, mendegélt, míg egyszer csak egy olyan magas hegy elé ért, hogy a teteje éppen a magasságos eget verte.

- Hej, szegény világ, vetett ágy – fohászkozott föl János -, mikor érek én ennek a hegynek a tetejére! Hat pár vasbocskor sem lesz annak elég!

Amint így évelődnek magában, egyszerre csak nagy nyöszörgést hall. Megy a nyöszörgés felé, s hát egy bokor tövében ott fetreng egy jegesmedve.

Kérdi János :

- Hát neked mi bajod, jegesmedve koma?

- Jaj, segíts rajtam, te jó legény, s bizony nem bánod meg! A jégkirály nagy vadászatot tartott, s hogy megmentsem az életemet, annak a hegynek a tetejéről ide leszöktem. Nézz csak ide, ahogy lezuhantam, egy szamártövis ment a talpamba, s most nem tudok innen megmozdulni, ha valami kegyes jó lélek ki nem húzza.

- No, ne búsulj, kihúzom én! – mondá János, s egy rántással ki is vette a szamártövist a medve talpából.

A medve mindjárt talpra ugrott, s azt mondta Jánosnak :

- Az Isten áldjon meg a jótételeért, te szegény legény! Ne félj, meghálálom, csak húzz ki egy szálat a bundámból, s ha bajba kerülsz, csak húzd végig ezt a szájadon, s mindjárt ott leszek melletted.

János hitte is, nem is, hogy lesz annak majd valami haszna, de kihúzott egy szálat a medve bundájából. Gondolta, ez ugyan nem nehéz, s elbírja. Aztán Istennek ajánlotta a medvét, nekiindult a hegynek.

Hét nap s hét éjjel mindig ment, s még csak a közepe táján volt a hegynek. Akkor azt mondta János magában : „ Na, már elég volt a tréfából, egy kicsit ledülök. ”

Leheveredett egy fa alá, s úgy elaludt, mint egy bunda. De egyszer csak arra ébredt föl, hogy valami erős melegség süti a hátát. Megfordul, hát valaki nagy tüzet rakott melléje. Csak félig nyitotta ki a szemét, s úgy nézte, hogy vajon miféle emberek vetődtek erre. Nézi, nézi, hát három törpe, s mind a három tetőtől talpig nagy bundában. Volt szakálluk is, mégpedig hétsinges, csupa jégből.

A törpék elkezdtek diskurálni :

Mondta az első :

- Hej, de jó tűz, meglátjátok, hogy mindjárt leolvad a szakállam!

Mondta a második :

- Csak már leolvadna, de én attól félek, hogy a tűz sem olvasztja le.

Mondta a harmadik :

- Boldog ember lehet, aki itt alszik, annak nincs semmilyen szakálla.

- Vajon merre iparkodhatik ez az ember? - kérdezte az első.

- Van esze, hogy nem Jégországba - mondá a második.

- Na, én ott király sem szeretnék lenni! - mondá a harmadik.

De már erre János felugrott és rájuk rikkantott :

- Pedig az akarok lenni, atyafiak, akármit beszéltek! Hát ti is oda valók vagytok?

- Csak voltunk, de megszöktünk - mondták a törpék.

- Ejnye, pedig szerettem volna, ha visszajöttök velem, s kalauzoltok.

A törpék azt mondták, hogy a világ kincséért sem, hanem, ha a szakállukat leolvasztja, akkor éppen odáig kalauzolják.

- Hiszen ha csak az kell, nincs annál könnyebb - mondá János, fölkapott egy darab tüzes fát, magyarosan megtapogatta vele a törpék szakállát, s hát egyszer csak, preccs! – híre-pora sem volt a jégszakállnak.

- No, te legény - mondá a legidősebb törpe -, szolgálid leszünk életre-halálra, amiért megszabadítottál minket a szakállunktól. Nesze, adok neked egy sípot, s ha bajba kerülsz, csak füttyents, ott leszünk melletted.

János elvette a sípot, tarisznyájába tette, s ment tovább. Még hét nap s hét éjjel ment, s akkor fölért a hegy tetejére. De olyan közel volt az éghez, hogy hasra kellett feküdnie, s úgy csúszott át a hegy másik oldalára.

Hát, uramteremtőm, itt már megkezdődött Jégország. Csupa

sima jég volt a hegy oldala, s amerre a szem ellátott, jég volt minden, de minden. A fűszál is jég volt itt, csupa jéghegyek, jégmezők, jégházak.

Nagyot fohászkodott János :

- Hej, édes Istenem, minek is jövök én ide! Mit érek velem, ha király is leszek itt. Apám, apám, miért is nem hallgaték a tanácsodra, s lettem volna csizmadia!

De már most mindegy - gondolá, vissza nem megy, ha addig él is. S amint nézdegélt jobbra-balra, megpillantott egy ármádia katonát jégbe fagyva. Na, ez bizonyosan a vörös király ármádiája! Hej, ha ezt ő feltámaszthatná! De mivel? Itt nem lehet tüzet gyújtani. Már egy élete, egy halála, ő indul. Az ám, ha tudott volna. De a lába nem fogta a jeget, s a vasbocskor már miszlikbe szakadt volt. Gondolkozik, mit csináljon. Eszébe jut kínjában a jegesmedve. Előveszi a szőrszálat, s nézegeti. Hát egyszerre csak odatoppan a medve, s kérdi :

- Mit parancsolsz, lelkem, gazdám?

- Azt, hogy vígy le engem a hegyoldalra.

- Hej, édes gazdám, én vislek, ha parancsolod, de tudd meg, hogy mihelyt a hegy aljába érünk, jéggé fagysz.

- Mindegy - mondá János -, egy életem, egy halálom, csak végy a hátadra s vígy le!

A medve nem ellenkezett többet, fölvette a hátára, s vitte. Amint beljebb-beljebb haladtak, mind erősebb-erősebb hideg lett. Mikor aztán a hegy aljába értek, úgy megfogta a hidegség, hogy csak úgy lefordult a medve hátáról. János még talpra állott, de érezte, hogy vége az életének. Először lábujjhegyei fagytak jéggé, aztán az egész lába, a lába szára, mind följebb-följebb. Mikor már a fagyás az övéig ért, eszébe jutottak a törpék, hátha ezek segíthetnének rajta valamit. Kivette a sípját, s füttyentett. Mindjárt ott termett a három törpe. Kérdezte a legidősebb :

- Mit parancsolsz, te szegény legény?

- Azt, hogy menjetek el az áldott Nap szállására, ott van Vörösország szélén! S mondjátok meg neki, hogy könyörüljön rajtam, mert különben halál fia vagyok!

Ahogy ezt a szót kimondta, a fagyás a szájához ért, aztán a feje tetejére, s ott maradt egy helyben, mintha odacövekelték volna. A jegesmedve lefeküdt melléje, s úgy búsult szegény, hogy az ő jólelkű gazdájának így kell elvesznie.

Ezalatt a törpék addig mentek, addig keresgéltek, míg rá nem találtak a Nap szállására. Mondják a Napnak a János üzenetét. Azt mondja a Nap :

- Jól van, jól, csak ne alkalmatlankodjatok annyit! Azt hiszitek, olyan könnyű kitérni az utamból? Előbb alszom egyet rá, s majd megvállik, mit álmodom.

Mit álmodott a Nap, mit nem, azt én nem tudom, elég az, hogy mielőtt elindult volna világjáró útjára, egy kis kanyarodót csinált, elkerült Jégország felé.

Hej, édes Jézusom! Mi más világ lett Jégországban, amint az áldott Nap rásütött. Olvadásnak indult az a rengeteg sok jéghegy, a jégmezők, a jégházak mind elolvadoztak, de még a vörös király ármádiájáról is leolvadt a jéguniformis, s mind életre keltek.

Azám, leolvadt Jánosról is, de ott maradt a fején egy jég aranykorona, a kezében egy jég arany kormánypálca. Csak törülte, törülte a szemét János, azt hitte, hogy álmot lát, pedig mind igaz volt, ami történt.

Ahol ni, jön az ármádia is! János mindjárt az élére állott, fölült a medve hátára, s vezette a katonákat a jégkirály városa ellen. Na hiszen vezethette! Mire odaértek, nyoma sem volt a jégkirály városának : elolvadt, tenger lett belőle, s a jégkirály annyit ivott belőle, hogy majd csak még a másvilágon, ha megkívánja az ivást.

Jánost mindjárt kikiáltották Jégország királyának, s ő el is fogadta, de még előbb visszament Vörösországba, hogy hírül

adja a királynak a nagy dicsőséget. A vörös király úgy megörült ennek, hogy egyetlen leányát, s egész királyságát Jánosnak adta!

Most már Jánosnak két országa volt, s mint a nagy urak szoktak, nyáron Jégországban, télen pedig Vörösországban lakott. Bezzeg, hogy az udvarába vitte apját, anyját, testvéreit, minden atyafiságát, s nagy urakká tette valamennyit.

Aki nem hiszi, járjon utána. Majd megtudja Vörösországban, ha nem itt, hát Jégországban.

A fonóban

Hosszú téli estéken a lányok, asszonyok egyetlen szórakozása a fonóházba járás volt. Minden héten más társukhoz mentek. Vitték magukkal a guzsalyt vagy a rokkát és a fonnivalót.

A fonás az egyik legfontosabb paraszti munka, amit a lányoknak meg kellett tanulni. 4-5 évesen egy lányka már kapott orsót, 10-12 évesen kicsi rokkát is, hogy játsszék vele.

A házasuló legény azt kérdezte a kiválasztott lány szüleitől, hogy tud-e fonni a lány. Ha a szülők még nem akarták férjhez adni lányukat, azt válaszolták : nem tud. De a legények maguk is utánanézték, melyik lány milyen ügyes, mert ők is elmehettek a fonóba, ahol láthatták, milyen gyorsan pereg kezében a rokka.

A fonás az őszi munka befejezése, vagyis a termények behordása után kezdődött, és farsang végéig tartott. A lányok együtt érkeztek meg a fonóba – ahová sokszor még tüzelőt is vittek -, s ha észrevették, hogy valaki hiányzik, elmentek tepsit verni az ablaka alá, hogy igyekezzen, „dolog az idő”.

Amíg a lányok magukban voltak, beszélgettek, leányéleket dicsőítő dalokat énekeltek :

Búzát vittem a malomba,
Azt hittem, hogy kukorica.
Kukorica, édes málé
Nincs szebb élt, mint a lányé,
Mert a kislány, mint a páva,
Vígán jár a fonóházba.

A „házasító” dalok egy-egy jelenlévő lányról és az őt kísérgető fiúról szóltak. Senki sem haragudott meg, ha

kiénekeltek valakivel :

Három véka kendermag, kendermag,
Hát te Julcsa kié vagy, kié vagy?
Nem vagyok én senkié, senkié,
Csak a Varga Pestáé, Pestáé.

Míg legények nem jöttek, a lányok legényváró nótákat daloltak :

Este van már, késő este, kilencet ütött az óra,
Az én kedves kis angyalom mégse gyön a fonóba.
Vagy haragszik, vagy beteg, vagy talán nem is szeret,
Így hát kedves kis angyalom, tiltva vagyok tetőled.

A legények az esti harangszókor csapatostul érkeztek :

Lányok fonják a lencsöszt,
Beszélgetik egymás közt,
Jaj, de könnyű a fonás,
Nehéz a várakozás.

Majd a kosárban hozott almát szétgurították :

Meghoztuk a piros almát,
A legények ajándékát.

A lányok ujjongva felkapkodták és szakajtóba rakták az almákat.

A legények pedig a kiválasztottjuk lába elé ültek, kis háromlábú székre, és beszélgetni, tréfálkozni kezdtek. A lányok azon igyekeztek, hogy a fiúk haját észrevétlenül belesodorják a fonalba

fonalba, s ha sikerült, nagy nevetés támadt. A fiúk pedig igyekeztek a lányokkal elejtetni az orsót, s ha azt elkapták, csak csókkal lehetett kiváltani.

Munka végeztével cukros vagy mézes főtt kukoricát ettek, játszottak valamilyen közös játékot, táncoltak egy keveset és hazamentek.

Ki ez, mi ez ?

orsó : rost vagy gyapjúszálak fonására használt 20-30 cm hosszú, két végén hegyes botocska

motolla : a megfont fonal lemérésére és motringba rendezésére szolgáló eszköz

guzsaly : gyakran gazdagon faragott rúd, amelyre fonásnál felkötik a rostcsomót

rokka : lábmeghajtásos szerkezet, amely egyidejűleg sodorja a szálakat fonallá, majd a kész fonalat feltekeri a csévére

gereben : gyapjú és rost fésülésére használt lapát alakú, nyeles faeszköz, melynek szélesebb részén merőlegesen 1-2 hegyes szegsor van beütve

kóc : a kender, len és juta gerebenezésekor fennmaradó összehangolódott szálak csomója

Február

Böjtelő hava

A szívemnek óhajtása
Névnepodra azt kívánja
Életedet Júlia
Az Isten oltalmazza!

Böjtelő hava - farsang

A farsang vízkereszt napjától a húsvét vasárnapot megelőző negyven napos böjti időszak kezdetéig, hamvazószerdáig tart. Ezalatt gyakoriak a nagy lakomák, táncmulatságok.

A farsanghoz szervesen hozzátartoznak a jókívánságmondó és adománygyűjtő szokások.

A farsangköszöntőkkel, a kimondott szó mágikus erejével próbálták biztosítani az elkövetkezendő esztendőre a jó termést, a szerencsét, az állatok egészségét, szaporodását.

szólás, mondás, találós kérdés

Dűlőre jut.
(eldönt, vagy eldöntenek valamit)

Ordít, mint a fába szorult féreg.
(nagyon keservesen sír)

Bekötik a fejét.
(férjhez megy)

Feni a fogát valamire.
(valamit szeretne megszerezni)

Minden hájjal megkent.
(ravasz, dörzsölt valaki)

Nem ér egy hajítófát sem.
(semmit sem ér)

Harapófogóval sem lehet kihúzni belőle.
(nem árulja el a titkot)

Kosarat kap.
(a kérését elutasítják)

Körmére ég a dolog.
(az utolsó percben csinál valamit)

Farsangon kívül is esik leányvásár.
(farsang után is férjhez mehet a lány)

Vadona hazája,
van meleg bundája,
lomhán jár és forog,
rossz kedvében morog. (medve)

Mikor fekszel, ő akkor kél,
egyszer egész, máskor meg fél.
Nincsen tüze, mégis lámpás,
a vándornak szinte áldás. (hold)

Rózsén él,
földön hál,
szárnyra kél,
égen száll,
lepkét vonz,
álmot űz – mi az ? (tűz)

Aranysárkány erdőt eszik,
lángokat fú, fényeskedik –
holtában megfeketedik. (parázs)

Aranydiót gyűjt a hajnal
ezüstkosarába,
hogy az este felhordja majd
sötét padlására. (csillagok)

természetben

Közeledik a tavasz. Ha elég csapadék volt és elég hótakaró, akkor lassan indulnak a fény felé, élednek a rügyek. Ilyenkor lehet megfigyelni a fák egyik élősködő növényét, a fehér fagyöngyöt. Ez lombos fákon, akác, nyár, hársfán vagy elhanyagolt gyümölcsfákon található. A termések ragadós nedvéből régen légyfogót készítettek. A madarászok ma is használják, madárfogó lépet készítenek belőle.

Gyógynövényként is használható, vérnyomáscsökkentő, görcsoldó, belső visszereket megszüntető.

Ha továbbra is figyeljük a madarakat, láthatunk királykát, őzapót, csuszkát is, de megjelenik a meggyvágó és a süvöltő is.

Kányádi Sándor : Három holló

Ül a havon
három holló.
Mind a három
nagyothalló.

Fújhat a szél,
zúghat-búghat,
ők a hóról
nem mozdulnak.

Közepén a
fehér télnek
moccsanatlan
feketélnek.

Veress Miklós : Jég

Jég! Jég! Jég! Palota az ég.
Hókirálynak jégvárában
állok talpig zúzmarában.
Ha volna még :
könnye hullna.
Az is csak jég-eső volna!

Kányádi Sándor : Tél derekán

Összenőtt a föld az éggel,
csupa fehér, csupa szürke.
Ég és föld közt oszlopként
feszül a kémény füstje.

Farkasordító hideg van.
Csattog a fagy, mint a fejsze.
Kibújni a jó melegből
kinek volna kedve, mersze?

Szégyen volna mégis-mégis
egész nap bent rostokolni :
mire való a csizma,
meg az a sok meleg holmi?

Lám, a varjú milyen bátor?
Se csizmája, se bundája,
mégis kiült károgni
fehér lombú diófára.

A papucsszagató királykisasszonyok

Népmese

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, még a hármaskő-hegyen is túl, ahol a kurta farkú malac túr, volt egyszer egy szegény juhászlegény. Nagy sereg juhot őrzött ez a juhászlegény, de abból a nagy sereg juhból még csak egy bárányszarv sem volt az övé. Hej, sóhajtozott is eleget, amint terelgette a nyáját, hogy neki semmi sincsen ezen a világon, de hiába sóhajtozott : a nagy semmivel maradt.

Azám, mit mondok, mégsem úgy volt egészen, mert egyszer amint billegett-ballagott a nyáj után, s nagyokat sóhajtott, csak előtte terem az öreg Szent Péter, s kérdi :

- Mi bajod, fiam? Miért sóhajtozol olyan erősen?

Mondja a legény, hogy a szegénység miatt sóhajtozik, mert hogy mindenkinek van valamije, csak neki sincsen, még egy bárányszarva sincs.

- Hát aztán mi kéne? - kérdi Szent Péter.

Gondolkozik a legény, vajon mi is kéne neki, s azt találja mondani :

- Megelégedném én, öregapám, egy olyan tarisznyával, amely sohasem telik meg, s egy olyan bundával, hogy azt ha magamra kanyarítom, senki sem lát, a jó Istenen kívül.

- No bizony, ha csak ez kell, azt adhatok - mondotta Szent Péter, s a nyakába akasztott mindjárt egy tarisznyát, meg egy bundát.

Mindjárt ki is próbálta a juhászlegény a bundát : hát az öreg juhász nem látta meg. No, ha nem, egy szempillantásig sem maradt többet a nyáj mellett, elment szerencsét próbálni, s meg sem állott, míg a király városába nem ért.

A királynak tizenkét leánya volt, de csak egyben volt öröme, a legkisebbikben, a többi minden istenadta éjjel eltűnt a palotából, s egyik-egyik hat pár papucsot szagatott el. Hiszen volt

a királynak aranya, ezüstje annyi, hogy kádaslag állott a pincében, telt a papucsra, de nem is az szomorította a királyt, hanem hogy hol, merre tudnak járni, hol szaggatják el azt a tengersok papucsot. Hiába faggatta szép szóval, csúf szóval a leányokat, azok mindig csak azt mondták, hogy ők maguk sem tudják, hogy s mint kerülnek el hazulról, s azt sem tudják, hol s merre járnak éjnek idején. Bizonyosan valami ördögös lélek viszi el őket.

Hitte is, nem is a király ezt a beszédet, de ami igaz : igaz, ami nem igaz : hazugság. Én sem mondom, hogy láttam, amit láttam, de a király hiába állított strázsákat, százat is egyszerre a lányok szobája elé, soha egy sem látta őket sem elmenni, sem visszatérni, mert éjfélkor az álomszellő úgy fejbe csapta őket, hogy egyszeriben ledöndültek a földre, s föl sem keltek reggelig : aludtak, mint a fekete föld.

Mit volt, mit nem tenni, a király kihirdette ország-világ előtt, hogy annak adja a leányát, legyen akárki fia-borja, aki neki megmondja, hogy hol s merre jár éjnek éjszakáján a tizenegy királykisasszony. Hát hiszen jöttek mindenfelől a szerencsepróbálók, de ahogy jöttek, szégyenkezve el is mehettek bátran, amerre nekik tetszett.

Meghallja ezt a juhászlegény, jelenti magát a királynál, s este, mikor a királykisasszonyok a szobájukba mentek, ő is velük ment a bundában, láthatatlanul. A leányok lefeküdtek, elaludtak, de éjfélkor csak besurrant a szobába valami ördögös lélek, vagy mi, felköltötte őket, csak a legkisebbiket nem, aztán hirtelen felöltöztek a legszebb ruháukba, egy nagy zsákba beletettek hat-hat pár papucsot. Így készülődtek, mit tudom én most még, hogy hová, merre.

No, de a juhászlegény mindent jól látott, s mit gondolt, mit nem, fölébresztette a kicsi királykisasszonyt is. Hej, megijedtek a lányok, most már mit csináljanak? Ők bizony mézes-mázas

szavakkal rávették a kicsi királykisasszonyt is, hogy menjen velük, nem bánja meg. Akkor az az ördögös lélek valami zsírral megkente mind a tizenkét leány vállát, s hát mind a tizenkettőnek szárny nőtt. Fogta magát a legény, ő is megkente a maga vállát, s neki is szárnya nőtt egyszeriben. Abban a pillantásban kinyílt az ablak, s huss! Kirepült az ördögös lélek, utána a leányok, a leányok után meg a juhászlegény.

Fölszállottak jó magasra, a levegőbe, s repültek, mint a madár, hegyek-völgyek, folyók s tengerek fölött, aztán egyszerre csak elszállottak egy rézerdőbe, rézerdőnek is a közepébe, ahol volt egy rézköblös kút, rézköblös kúton tizenkét rézpohár. A leányok vizet merítettek a rézkútból, ittak, aztán a poharukat visszatették a helyükre. A legénynek sem kellett egyéb, mind a tizenkét poharat a tarisznyájába dugta. Amellett még egy rézfárol is letört egy ágat, s azt is a tarisznyájába tette. Hej, de hogy a réz-ágat letörte, nagyot csendült-bondult az erdő, hogy csak úgy zúgott véges-végig! Megijedt a kicsi királykisasszony szörnyen, s mondta a testvéreinek :

- Jaj, Istenem, Istenem, miért jövök el veletek? Valaki itt van az erdőben, s meglátott!

A néneji nagyot kacagtak.

- Ugyan, ne félj, te bolond, nem jár itt senki rajtunk kívül!

Azzal továbbrepültek, s meg nem állottak, míg az ezüsterdőbe nem értek. Ennek a közepén ezüstköblös kút volt, a kút köblén tizenkét ezüstpohár, itt is ittak, de a juhászlegény az ezüstpoharakat is a tarisznyájába rakta, s hogy egyéb bizonyossága is legyen, letört egy ezüstágot.

Rettentő nagyot csendült az ezüsterdő is, a kicsi királykisasszony majd kétségbe esett az ijedtségtől, de a többiek csak kacagtak rajta, s továbbrepültek.

Ezüsterdő után az aranyerdőbe értek, ott is leszállottak, ittak az aranykútból, s a juhászlegény tarisznyába dugta az arany-poharakat is. Aztán letört egy aranyágot, de csendült is akkorát

az aranyerdő, hogy szinte meghasadt belé. A kicsi királykisasszony most is mondta a testvéreinek, hogy bizonyosan kíséri valaki, forduljanak vissza, de a lányok csak kacagtak az ijedtségén, s továbbrepültek. Az aranyerdőn túl egy rengeteg magas hegy elé repültek, ott az ördögös lélek aranyvesszővel megsuhintott egy ajtóforma sziklát, az egyszeriben föl pattant, a leányok be az ajtón, a juhászlegény is utánuk.

Hej, édes Jézusom, ne hagyj el! Hát oly szertelen fényes szobába került a szegény juhászlegény, hogy majd megvakult a csillogástól, ragyogástól, de csak ment a lányok után, fényesnél fényesebb szobákon keresztül, ahol minden, de minden szín-arany volt, még az ablaküveg is, s mikor úgy a hetvenhetedik szobába értek, hát csak jő a leányok elé tizenkét úrfi, csillogó-villogó gúnyában. Kedvesen, édesen pisolyogva, mosolyogva, mézes-mázos szavakkal fogadják a leányokat, aztán kézre kapják, sétáltatják körös-körül, s egyszerre csak megszólal a muzsika valahol fent, mintha éppen a mennnyországból szólt volna, hipp-hopp ! táncra kerekednek, forognak, mint a forgószél. Repült, suhogott a drága selyemruha, szakadt, foszlott a csupa selyem papucs. De ha foszlott, azért ugyan senki sem búsult : mást a helyébe, van aki fizesse!

Hajnali kakasszóig abba sem hagyták a táncot, mikor aztán minden papucs miszlikbe szakadott, elbúcsúztak az úrfiaktól, s huss! szárnyra kerekedtek, elrepültek, s hazáig meg sem állottak. Otthon szépen lefeküdtek, s aludtak, mintha sehol sem jártak volna.

Na, elkövetkezik a reggel, s a juhászlegény fölmege a királyhoz.

- Hát fiam, tudsz-e valamit?

- Tudok biz én, felséges királyom, csak meg ne szomorodjék erősen.

- Mondjad fiam, mondjad!

A juhászlegény elmondott töviről-hegyire mindent, akkor

aztán a király behívatta mind a tizenkét leányát, s vallatóra fogta.

Bezzeg, hogy tudtak azok mindent, csak a kicsi királykisasszony nem. De hiába tagadtak, a juhászlegény előhúzza szép sorjában a réz-, az ezüst-, s az arany poharakat, elé a réz-, ezüst- s aranyágakat is, a kicsi királykisasszony is bizonyította, hogy úgy volt, ahogy a juhászlegény mondta : mit volt, mit nem tenni, megadták magukat a leányok.

Hiszen jöhetett ezután érettük az ördögös lélek, az sem tudta elvinni őket többet, mert a király a hétágú vastoronyba záratta a leányokat, a legkisebbiket meg feleségül adta a juhászlegénynek, melléje még fele királyságát is.

Bezzeg ment a királykisasszony jó szívvel a juhászlegényhez, mert szép szál legény volt az : hét pusztá faluban nem akadott párja.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Balázsjárás

Eredete Szent Balázs püspök nevéhez fűződik. Számos csodája ismeretes. Az utókor számára azzal tette feledhetetlenné magát, hogy megmentett egy kisfiút, akinek halszájka akadt a torkán. Ezért a torokfájósok különösen becsben tartják a dátumot, az őket ápolók pedig parázsra vetett alma héjával füstölik meg a szenvedőket, hogy ezáltal a betegséget és a fájdalmat okozó gonoszt elűzzék.

A torok védőszentjének a torkossághoz is van köze. Balázs napján a szegény diákok végigjárták a házakat. Vasnyársat tűztek a szoba közepére, majd énekelve körbetáncolták, kérve a háziasszonyt, hogy a „disznóság” maradékából tűzzön nekik a nyársra. Ezt a szokást balázsjárásnak nevezték.

A diákok az összegyűjtött adományokat az iskolának, s annak tanítójának ajánlották fel.

Ének

Emlékezzünk Szent Balázusra, mert ma vagyon napja,
Az Úr Jézus akaratát általunk mutatja.
Örömet e háznak, asszonynak, urának,
Hogy hirdessük és említsük, nekünk parancsolja.

Háziasszony arra kérünk, légy síves ma hozzánk,
Ne gondoljad, hogy mi ezért hálánkat ne adnánk.
Lásd, a nyársunk üres, a gyomrunk mis éhes,
Ne sajnáld a szalonnádat, nekünk jól megfizess!

Tarbay Ede : Farsangi maskarák

Három lyukas,
vicsor-fogas
kivájt bélű sárgatök :
mi volnánk az ördögök.

Három fehér,
tollas, pucér,
inges, réklis szárnyasok :
mi lennénk az angyalok.

Azt kívánjuk :
este, reggel, vidám kedvvel
feküdjenek, keljenek
e házban az emberek.

Fazekakban
pulyka, kappan,
mindenféle jó főjön,
kéményük is füstöljön.

Kolbász, sonka,
csülök, borda,
diós, mákos, mind jöhet.
Itt a zsákunk, töltsétek meg!

Farsang

A farsang ősi örömnep, gyökerei régi időkre nyúlnak vissza. A hosszú tél sötét napjait, a hideget, az ártó szellemeket már a középkorban boszorkánybábu égetésével, rémisztő jelmezes karneváli felvonulással igyekeztek elűzni.

A különböző népe, köztük mi, magyarok, azóta is örömmel búcsúztatjuk a telet így módon.

Régi népszokásokat elevenítünk fel, felvonulásokon maskarákba öltözünk. Bálók, álarcos vigasságok, vidám összejövetelek jelzik a tél búcsúztatását. Legtipikusabb jelmezek : ördög, koldus, török, kereskedő, cigányasszony, valamint a fiúk-lányok, férfiak-asszonyok ruhacseréje. Állatmaszkok és jelmezek figurái pedig a kecske, medve, a gólya, a ló, az ökör.

Leghíresebb felvonulás a mohácsi **busójárás**.

A farsang idején szabad a tánc, a bálók szervezése, a házasságkötés.

Más ünnepkörökhöz hasonlóan farsangkor is házról-házra jártak, s adományokat gyűjtöttek.

Farsang van, farsang van,
járjuk hát a táncot!

Egy-két-hár, tapsoljunk,
dobbantson a lábunk!

Maskarában lépkedünk,
vígán szól a nótánk.

Tapsoljunk, dobbantsunk,
nincs is ennél szebb tánc!